

AGDUPT

ADdressing skills mismatching in the green sector through Digital Upskilling of veT

D2.2

Analiza zelenog sektora Trendovi i promjenljive potrebe

Centar za socijalne inovacije – CSI Kipar

Finansira Evropska unija. Iznijeti stavovi i mišljenja su, međutim, samo autora(ova) i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu biti odgovorne za njih.

**Co-funded by
the European Union**

Isporučive informacije

Ugovor o grantu br.	
Akromin	ADDUPT
Naziv projekta	Rješavanje neusklađenosti vještina u zelenom sektoru kroz digitalno usavršavanje
Vremenski okvir i trajanje projekta	01/01/2023-31/12/2025 36 mjeseci
Referentni broj	101092398
WP	WP2 - Jačanje veze između VET-a i tržišta rada
Zadatak	T2.1
Isključivo	D2.2 Analiza zelenog sektora: Trendovi i promjenljive potrebe
Status	Finalno
Broj verzije	1.0
Odgovoran za isporuku	Center for Social Innovation – CSI Cyprus / Centar za socijalne inovacije – CSI Kipar
Nivo širenja	EU
Rok predaje	21.07.2023
Rok podnošenja	15.09.2023

Koordinator projekta

Ime	
Organizacija	CENTRO SUPERIOR DE FORMACION EUROPA-SUR SA - CESUR
E-mail	petrasulovska@petsulo.onmicrosoft.com
Adresa	Calle Tomás Heredia 1, Málaga, Spain

Istorija

Verzija	Datum	Autor	Opis
1.0	21.07.2023	CSI	Prvi Draft
2.0	09.08.2023	CSI	Finalna verzija

Lista autora

Ime	Organizacija
Afrodite Theochare	Center for Social Innovation – CSI – Cyprus
Anastasia Liopetriti	Center for Social Innovation – CSI – Cyprus

Table of Contents

KONTEKST.....	4
UVOD	6
<u>1 NALAZI DESK ISTRAŽIVANJA: KLJUČNI DETALJI ZA ZELENI SEKTOR, VET INSTITUCIJE I RESURSE I ALATE ..</u>	7
ZELENI SEKTOR	7
VET INSTITUCIJE	8
REZULTATI ISTRAŽIVANJA RESURSA I ALATA	8
INTEGRISANI ZAKLJUČCI DESK ISTRAŽIVANJA: ZELENI SEKTOR, VET INSTITUCIJE I RESURSI I ALATI	10
<u>2 REZULTATI TERENSKOG ISTRAŽIVANJA: REZULTATI ONLINE ANKETE PREDSTAVNIKA TRŽIŠTA RADA</u>	11
ZASTUPLJENE ORGANIZACIJE I ZELENI POSLOVNI SEKTORI	11
EFIKASNOST POSTOJEĆIH NASTAVNIH METODA U PRIPREMI UČENIKA ZA ZELENI SEKTOR	32
VAŽNOST SARADNJE SA PREDUZEĆIMA ZELENOG SEKTORA U DIZAJNU PROGRAMA OBUKE	33
UČESTALOST ISTRAŽIVANJA O POTREBAMA ZELENOG SEKTORA I TRENDOVIMA ZA AŽURIRANJE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA STRUČNO OBRAZOVANJE	36
SVIJEST O MOGUĆNOSTIMA ZAPOŠLJAVANJA U ZELENOM SEKTORU OD STRANE VET INSTITUCIJA.....	38
FLEKSIBILNOST VET INSTITUCIJA U PRILAGOĐAVANJU PROMJENJIVIM POTREBAMA ZELENOG SEKTORA	40

Kontekst

Rezime projekta: Program proširenja EU za region Zapadnog Balkana (ZB) identifikuje različite oblasti koje zahtevaju pažnju, pri čemu je situacija na tržištu rada glavna briga. Dok ekonomski oporavak regiona pokazuje obećavajući napredak, i dalje postoji kritičan izazov u vidu značajne neusklađenosti između ponuđenih vještina i kompetencija i zahtjeva preduzeća. Da bi se pozabavilo ovim pitanjem, pokrenut je projekat ADDUPT sa posebnim fokusom na jačanju veze između pružanja stručnog obrazovanja i obuke (VET) na Zapadnom Balkanu i zelenog sektora u nastajanju na njihovim tržištima rada.

Projekat ADDUPT je postavio nekoliko ciljeva usmjerenih na jačanje regionalnog VET sistema i njegovanje plodne veze sa dinamičnim zelenim sektorom. Prvo, nastoji da razvije mehanizam za dijagnostikovanje poslovnih potreba u zelenom sektoru, čime se obezbjeđuje blagovremeno i sveobuhvatno usklađivanje između pružanja stručnog obrazovanja i vaspitanja i evoluirajućih zahtjeva ekološki svjesnih industrija. Projekat takođe ima za cilj da pruži detaljnu analizu zelenog sektora u zemljama učesnicama, odnosno Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

Projekat takođe naglašava podršku VET trenerima i osoblju na Zapadnom Balkanu, sa ciljem uspostavljanja fleksibilnih i interaktivnih veza između VET-a i tržišta rada. Izgradnjom kapaciteta VB-VET institucija da inkorporiraju potrebe zelenog tržišta rada u svoje odredbe za obuku, projekat nastoji da poboljša potencijal zapošljivosti učenika VB-VET i da ih opremi vještinama potrebnim da napreduju u zelenom sektoru koji se razvija.

Da bi se postigli ovi ciljevi, ADDUPT projekat daje prioritet kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika i trenera VET-a na Zapadnom Balkanu. Ovaj naglasak na obuci i usavršavanju ima za cilj jačanje kvaliteta VET sektora, osiguravajući da on ostane prilagodljiv i da reaguje na sve promjenljive zahtjeve tržišta rada. Dok se bavi potrebama zelenog sektora u nastajanju, projekat takođe ima za cilj da podstakne simbiotski odnos između VET institucija i preduzeća, usklađujući VET usluge sa specifičnim potrebama zelenog sektora.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Sve u svemu, ADDUPT projekat predstavlja zajednički napor da se poboljša kvalitet stručnog obrazovanja i obuke na Zapadnom Balkanu, dok se istovremeno bavi specifičnim potrebama zelenog sektora u nastajanju. Premošćivanjem jaza u veštinama i omogućavanjem produktivne saradnje između VET-a i tržišta rada, ovaj projekat nastoji da doprinese održivom rastu i razvoju regiona Zapadnog Balkana.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Uvod

Ovaj sastavljeni izveštaj služi kao sveobuhvatna analiza u okviru ADDUPT projekta, koji ima za cilj da odgovori na izazove sa kojima se suočava VET sektor u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Ove zemlje dijele zajedničke probleme neusklađenosti vještina između ponude VET-a i rastućih potreba poslodavaca. Primarna svrha ovog izveštaja je da osvijetli trenutne trendove i promjenjive potrebe tržišta rada zelenog sektora u ovim partnerskim zemljama Zapadnog Balkana. Kroz ovu analizu, projekat ima za cilj da uspostavi operativni mehanizam koji efikasno dijagnostikuje poslovne potrebe u zelenom sektoru. Cilj je da se olakšaju pravovremena, ciljana i sveobuhvatna prilagođavanja u pružanju VET-a kako bi se premostio jaz u vještinama između VET sistema i tržišta rada zelenog sektora.

Metodologija usvojena za sastavljanje ovog izvještaja je obuhvatala dva različita dijela za efikasno rješavanje identifikovanih potreba:

Desk istraživanje: Partnerske zemlje Zapadnog Balkana (ZB), odnosno Albanija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora, sprovele su detaljno desk istraživanje. Ova faza je podrazumijevala sveobuhvatnu identifikaciju potreba u okviru zelenog sektora, koja je služila kao osnova za razvoj alata. Ove alate će koristiti VET organizacije da ažuriraju svoje nastavne planove i programe u skladu sa identifikovanim potrebama tržišta rada zelenog sektora.

Terensko istraživanje: Drugi dio je uključivao terensko istraživanje koje su takođe sprovele partnerske zemlje ZB putem anketnih pitanja. Rezultati ove faze doprinijeli su sastavljanju izveštaja i prikazali nalaze proistekle iz kancelarijskog i terenskog istraživanja u nacionalnim izveštajima svih zemalja ZB. Podaci od izuzetnog značaja za analizu uključivali su tehnološki napredak u zelenom sektoru, korišćenje zelenih finansija, politike i propise koji regulišu zeleni sektor, identifikaciju ključnih zanimanja i radnih uloga, potrebne vještine zaposlenih u zelenom sektoru, trenutni status VET institucije i nivo obuke koje pružaju, oblasti koje treba poboljšati u institucijama stručnog obrazovanja, uloga i uticaj novih tehnologija u zelenom sektoru, i stepen partnerstva između institucija VET i poslodavaca. Pored toga, izvještaj je ispitao nastavne metode i tehnološke alate koji se koriste u institucijama stručnog obrazovanja.

Ciljne grupe: Sastavljen izveštaj je bio namijenjen različitim ciljnim grupama uključenim u VET sektor i tržište rada zelenog sektora. Ove grupe su uključivale VET organizacije, VET trenere i drugo osoblje, učenike VET, predstavnike lokalnih, nacionalnih i evropskih obrazovnih vlasti u oblasti VET-a, poslodavce u zelenom sektoru, komore i profesionalna udruženja, te obrazovne i profesionalne mreže. Izvještaj služi kao vrijedan resurs za informisanje o donošenju odluka, pokretanju promjena politike i olakšavanju saradnje između zainteresovanih strana kako bi se osiguralo da su odredbe o stručnom obrazovanju efikasno usklađene sa evoluirajućim zahtevima tržišta rada zelenog sektora.

Kombinacijom nalaza kancelarijskog i terenskog istraživanja, ovaj sastavljeni izveštaj pruža holistički pogled na trenutno stanje u VET sektoru, tržištu rada zelenog sektora i oblastima za poboljšanje i usklađivanje. Ova sveobuhvatna analiza će pomoći da se formuliše operativni mehanizam koji će utrti

put za kvalifikovanu i prilagodljivu radnu snagu, sposobnu da značajno doprinese rastu i održivosti zelenog sektora na Zapadnom Balkanu.

1 Nalazi desk istraživanja: Ključni detalji za zeleni sektor, VET institucije i resurse i alate

Desk istraživanje je sprovedeno u tri različite zemlje: Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, i otkriva različite nalaze u vezi sa zelenim sektorom, VET institucijama, resursima i alatima.

Zeleni sektor

U **Albaniji** je u protekle tri decenije ostvaren značajan ekonomski napredak, prelazeći iz ekonomije sa niskim prihodima u državu članicu EU sa srednjim dohotkom. Međutim, uvoz energije, posebno fosilnih goriva, ometa ekonomski rast, doprinosi trgovinskom deficitu i čini zemlju ranjivom na šokove, u snabdevanju. Dok hidroenergija predstavlja značajan dio proizvodnje električne energije, zavisnost od godišnjih padavina dovodi do fluktuacija u domaćoj proizvodnji energije. Da bi odgovorila na ove izazove, Albanija treba da poboljša energetska sigurnost, održivost i konkurentno snadbijevanje povećanjem udjela obnovljive energije u energetsom miksu i diversifikacijom sektora električne energije. Korišćenje solarne energije nudi značajne mogućnosti u zemlji.

U **Bosni i Hercegovini** ekonomija se širi, ali stopa otvaranja novih radnih mjesta ostaje niska, što rezultira izazovnim tržištem rada. Iako vlada još nije razvila zakone koji se posebno odnose na zeleni sektor, dokazi pokazuju napredak u različitim oblastima, kao što su energetika, građevinarstvo, poljoprivreda, transport, proizvodnja i turizam. Prepoznat je značaj principa cirkularne ekonomije i postoji potreba za stručnjacima i savetnicima u ovoj oblasti. Potencijal za nova zelena radna mjesta postoji u sektorima održive poljoprivrede, proizvodnje i mobilnosti. Dok se od vladinih politika i inicijativa očekuje da stvore nove mogućnosti za zapošljavanje i doprinesu održivijoj ekonomiji, možda će postojati potreba za prekvalifikacijom i usavršavanjem radne snage kako bi se ispunili zahtjevi ovih novih zelenih poslova.

U **Crnoj Gori**, Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine naglašava uvođenje zelene ekonomije i ističe prioritete oblasti, uključujući ublažavanje klimatskih promjena, efikasnost resursa, upravljanje otpadom, cirkularnu ekonomiju, održivu proizvodnju i potrošnju i povećanje konkurentnosti. Očekuje se da će se rast zaposlenosti oslanjati na zelenu ekonomiju, sa posebnim fokusom na obnovljive izvore energije, energetska efikasnost, reciklažu, javni prevoz, poljoprivredu i turizam. Uslužni sektor zapošljava većinu radne snage, naglašavajući važnost ozelenjavanja uslužnih djelatnosti, posebno u trgovini na veliko i malo i popravkama. Ministarstvo za kapitalne investicije je

realizovalo projekte za unapređenje energetske efikasnosti u javnom sektoru, izdvajajući značajna sredstva za ove inicijative.

VET institucije

U **Albaniji** su uloženi naponi da se poboljša VET sistem angažovanjem privatnog sektora, modernizacijom obrazovanja i inkorporiranjem zelenih vještina u nacionalnom nastavnom planu i programu. Sporazumi između javnih pružalaca stručnog obrazovanja i kompanija iz privatnog sektora omogućili su učenicima mogućnosti učenja zasnovanog na radu. U toku su planovi za jačanje učešća predstavnika privatnog sektora u upravnim odborima, formalizovanje saradnje sa preduzećima i uspostavljanje klastera saradnje između pružalaca stručnog obrazovanja i preduzeća šampiona. Indikatori kvaliteta su predloženi za procjenu efikasnosti albanskog VET sistema, uključujući relevantnost tržišta rada i saradnju sa privatnim sektorom. Postoji potražnja za tehnološkim vještinama, posebno u vezi sa solarnom energijom, i nedostatak kvalifikovanih solarnih fotonaponskih instalatera i energetskih revizora.

U **Bosni i Hercegovini**, VET institucije se suočavaju sa izazovima kao što su zastarjeli nastavni planovi i programi, ograničeni resursi, nedovoljna saradnja sa industrijskim partnerima i neadekvatna obuka za nastavnike. Da bi poboljšale kapacitete, VET institucije treba da ažuriraju nastavne planove i programe, investiraju u opremu i materijale, povećaju saradnju sa industrijskim partnerima i obezbijede obuku za nastavnike o zelenim tehnologijama i praksama. Prilagođavanje nastavnih planova i programa kako bi se zadovoljile potrebe zelenog sektora zahtijeva blisku saradnju sa poslodavcima, uključujući konsultacije za identifikaciju traženih vještina, partnerstva za učenje zasnovano na radu i naukovanju (šegrtovanju). Učenje zasnovano na radu, posebno dualno obrazovanje, implementirano je kao pilot projekat u nekim VET institucijama. Međutim, potrebni su dalji naponi da se ojača saradnja između VET institucija i poslodavaca, nadogradi nastavni plan i program i usklade programi obuke sa potrebama poslodavaca.

U **Crnoj Gori**, obrazovna politika se razvija na centralnom nivou, a Ministarstvo prosvjete je odgovorno za cjelokupnu politiku. Sprovedene su reforme kako bi se obrazovni sistem uskladio sa savremenim trendovima i standardima kvaliteta. Neki fakulteti nude diplomske programe vezane za zelene poslove, kao što su zaštita životne sredine, energetska efikasnost, održivi razvoj i biomasa kao izvor energije. Ciljevi stručnog obrazovanja u Crnoj Gori uključuju jačanje obezbjeđenja kvaliteta sa fokusom na učenje zasnovano na radu, povećanje fleksibilnosti u sistemu kvalifikacija i promovisanje digitalizacije.

Rezultati istraživanja resursa i alata

U **Albaniji**, istraživanje sugeriše da zemlja ima veliki potencijal za solarni fotonapon i razvoj električne energije vjetera na kopnu, zbog obilnog sunčevog zračenja i konstantnih brzina vjetera. Vlada je implementirala tržišne šeme podrške za obnovljive izvore energije, iako postoji potreba da se definišu

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

kvote i dugoročni rasporedi aukcija. Nadalje, nove tehnologije kao što su plutajući solarni paneli nude profitabilne mogućnosti ulaganja i poboljšanu kontrolu i sigurnost. Digitalizacija je identificirana kao ključni faktor koji omogućava pametniju i efikasniju proizvodnju, prenos i distribuciju energije. Prepoznajući važnost obnovljive energije za energetske sigurnost, ekonomski razvoj, održivost i zaštitu životne sredine, albanska vlada ima za cilj da promoviše njenu upotrebu i iskoristi povezane društveno-ekonomske koristi. Da bi maksimalno iskoristili ove mogućnosti, donosioci odluka moraju se fokusirati na razvoj lokalne radne snage, opremljene potrebnim vještinama za projekte obnovljive energije. To zahtijeva adekvatnu obuku, praćenje tehnoloških trendova i poboljšanje prikupljanja, analize i razmjene znanja među institucijama. Sektor obnovljive energije zahtijeva različite vještine, uključujući pravnu i regulatornu ekspertizu, stručnjake za proces odobravanja, operatere prenosnih mreža, stručnjake za finansiranje energetske projekata i znanje o zelenoj energiji. Osim toga, potrebno je poboljšati vještine vezane za instaliranje opreme za obnovljivu energiju, kao što je solarna fotonaponska energija i revizija energije, kako bi se privuklo više ulaganja u obnovljive izvore energije.

U **Bosni i Hercegovini**, istraživanje naglašava izazove sa kojima se suočavaju VET institucije, uključujući zastarjele nastavne planove i programe, ograničene resurse, nedovoljnu saradnju sa industrijskim partnerima i neadekvatnu obuku za nastavnike. Međutim, očekuje se da će nove tehnologije imati značajan uticaj na zeleni sektor u zemlji. Da bi se suočile sa ovim izazovima i iskoristile prilike, institucije stručnog obrazovanja treba da ažuriraju svoje nastavne planove i programe, investiraju u opremu i materijale, povećaju saradnju sa industrijskim partnerima i obezbijede obuku za nastavnike kako bi osigurali njihovo poznavanje zelenih tehnologija i praksi. Neophodna je bliska saradnja sa poslodavcima kako bi se nastavni plan i programi i programi obuke prilagodili specifičnim vještinama i kompetencijama koje traže poslodavci u zelenom sektoru. Učenje zasnovano na radu, uključujući dualno obrazovanje, prepoznato je kao vrijedan pristup i ulažu se naponi da se takvi programi implementiraju. Postoji potreba za većim uključivanjem poslodavaca u razvoj nastavnih planova i programa i većom fleksibilnošću u organizaciji učenja zasnovanog na radu. Nadalje, digitalna svijest i IT vještine identifikovane su kao ključne za podršku rastu konkurentnosti na tržištu rada.

U **Crnoj Gori**, istraživanje naglašava strateški prioritet kvalitetnog i inkluzivnog obrazovanja koje omogućava cjeloživotno učenje i podržava izgradnju društva zasnovanog na znanju. Poduzete su reforme kako bi se unaprijedilo obrazovanje na svim nivoima, uključujući srednje i stručno obrazovanje. Ciljevi uključuju unapređenje kvaliteta i efikasnosti opšteg srednjeg obrazovanja, relevantnost stručnog obrazovanja za tržište rada i pružanje mogućnosti odraslima da steknu neophodna znanja i vještine za zapošljivost i cjeloživotno učenje. Planirane aktivnosti se fokusiraju na oblasti kao što su unapređenje zakona i strateških dokumenata, evaluacija obrazovnih programa, podrška razvoju nastavnika, jačanje partnerstva između škola i poslodavaca i promocija cjeloživotnog učenja kroz programe obuke i priznavanje neformalnog i informalnog učenja. Istraživanje naglašava važnost opremanja škola resursima, promoviranja usluga karijernog vođenja i podrške mobilnosti učenika i nastavnika kako bi se poboljšali obrazovni rezultati.

Integrirani zaključci desk istraživanja: Zeleni sektor, VET institucije i resursi i alati

Nalazi desk istraživanja iz tri sektora – Zeleni sektor, VET institucije i Resursi i alati – pružaju vrijedan uvid u izazove i mogućnosti održivog razvoja u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

Albanija je postigla značajan ekonomski napredak i ima za cilj da poveća udio obnovljive energije u svom energetsom miksu. Energetskim sektorom u zemlji dominiraju fosilna goriva, ali ima i jedan od najvećih udjela obnovljive energije u jugoistočnoj Evropi, iz hidroenergije. Međutim, uvoz energije i oslanjanje na godišnje padavine predstavljaju izazove za energetska sigurnost i održivost. Albanska vlada prepoznaje važnost promocije obnovljive energije i energetske efikasnosti za ekonomski razvoj, energetska sigurnost i zaštitu životne sredine. Da bi se postigli ovi ciljevi, potrebno je uložiti napore da se razvije pouzdan i kvalitetan sistem stručnog obrazovanja i obuke (VET) koji obezbjeđuje potrebne vještine za zeleni sektor. Angažman privatnog sektora, saradnja sa VET institucijama i uvođenje nastavnih planova i programa o obnovljivim izvorima energije se preporučuju kako bi se riješili neusklađenosti vještina i podstakao rast sektora obnovljive energije.

Bosna i Hercegovina se suočava sa izazovima u stvaranju radnih mjesta i tržištu rada. Vlada tek treba da izradi posebne zakone za zeleni sektor, ali napredak je evidentan u različitim sektorima kao što su: energetika, građevinarstvo, poljoprivreda, transport, proizvodnja i turizam. Institucije stručnog obrazovanja i obuke (VET) igraju ključnu ulogu u pripremi učenika za zeleni sektor ažuriranjem nastavnih planova i programa, ulaganjem u resurse i opremu i bliskom saradnjom sa industrijskim partnerima. Traže se vještine i kompetencije u tehnologijama obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti, upravljanju otpadom, cirkularnoj ekonomiji i održivoj poljoprivredi. Unapređenje saradnje između VET institucija i poslodavaca, implementacija programa učenja zasnovanog na radu i povećanje fleksibilnosti u razvoju nastavnog plana i programa neophodni su da bi se premostio jaz u vještinama i stimulisao rast zelenih radnih mesta.

Crna Gora prepoznaje značaj obrazovanja za izgradnju društva zasnovanog na znanju i sprovodi reforme na svim nivoima obrazovanja. Država ima za cilj da poboljša kvalitet i efikasnost srednjeg obrazovanja i stručnog obrazovanja, čineći ih relevantnim za tržište rada i omogućavajući cjeloživotno učenje. Ozelenjavanje uslužnih djelatnosti, posebno u trgovini na veliko i malo, smatra se da ima značajan uticaj. Međutim, postoje ograničenja u modernizaciji škola, podršci programima stručnog usavršavanja nastavnika i korišćenju savremenih nastavnih sredstava. Bliska saradnja između obrazovnih institucija, privatnog sektora i javnog sektora neophodna je za ažuriranje nastavnih planova i programa, ulaganje u resurse i poboljšanje kvaliteta obrazovanja. Razvijanje tehničkih vještina u novim tehnologijama, analizi podataka i zelenim tehnologijama kao što su sistemi obnovljivih izvora energije, upravljanje otpadom i održiva poljoprivreda je ključno za iskorištavanje rastućih mogućnosti u zelenom sektoru.

Zaključno, nalazi istraživanja naglašavaju **potrebu za sveobuhvatnim pristupima za rješavanje izazova i podsticanje mogućnosti u zelenom sektoru, u VET institucijama, te u obrazovnim resursima i alatima.** Angažman privatnog sektora, saradnja između VET institucija i poslodavaca, ažuriranje nastavnog

plana i programa, ulaganje u resurse i opremu, te razvoj tehničkih vještina i kompetencija ključni su faktori za održivi razvoj i prelazak na zelenu ekonomiju. Usklađivanjem obrazovanja i obuke sa potrebama tržišta rada, ove zemlje mogu stvoriti prilike za otvaranje zelenih radnih mjesta, ekonomski rast i održivost životne sredine.

2 Rezultati terenskog istraživanja: rezultati online ankete predstavnika tržišta rada

Kao dio procesa istraživanja, provedeno je terensko istraživanje u obliku online ankete usmjerene na predstavnike tržišta rada. Svrha ovog istraživanja bila je prikupiti vrijedne uvide i perspektive ovih ključnih stejkholdera, koji igraju vitalnu ulogu u oblikovanju i razumijevanju dinamike tržišta rada u svojim zemljama. Istraživanje je sprovedeno u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

Organizacije za distribuciju i odgovor po zemlji

Što se tiče broja odgovora na anketu, anketa sprovedena u **Albaniji** dobila je ukupno **20** odgovora predstavnika tržišta rada. Slično, anketa u **Bosni i Hercegovini** je prikupila odgovore od **21** predstavnika tržišta rada, dok je anketa u **Crnoj Gori** dobila ukupno **21** odgovor od predstavnika tržišta rada.

Što se tiče organizacija koje su učestvovala u terenskom istraživanju, Albanija je dobila odgovore od kompanija koje rade u zelenom sektoru ili čije su aktivnosti usredsređene na održivost životne sredine. U Bosni i Hercegovini, u anketi su učestvovala različite organizacije, uključujući organizacije za podršku poslovanju, kompanije i konsultantske kuće koje se bave upravljanjem otpadom, predstavnike prerađivačke industrije, farmaceutske kompanije, proizvođače građevinskog materijala, subjekte vezane za poljoprivredu, kompanije u elektroindustriji i metalnoj industriji, trgovci električnom energijom, udruženja civilnog društva i projektne agencije. U Crnoj Gori, organizacije koje su se odazvale prvenstveno su pripadale zelenom sektoru, uključujući agencije za zaštićena područja, konsultantske kuće, vladine institucije, nevladine organizacije (NVO) i druge relevantne subjekte.

Učešće ovih predstavnika tržišta rada i organizacija iz različitih sektora pruža sveobuhvatnu perspektivu o dinamici tržišta rada i uvid u svaku zemlju pojedinačno.

Zastupljene organizacije i zeleni poslovni sektori

U okviru terenskog istraživanja, predstavnici tržišta rada iz različitih organizacija i kompanija iz Albanije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore dali su svoje vrijedne uvide. Organizacije/kompanije koje predstavljaju ispitanici u **Albaniji** uključuju: Institucion arsimor, Qendra për Ruajtjen dhe Mbrojtjen e Mjedisit Natyror, Shoqata Ekspertët e Rinj Mjedisor, "Shoqata e Bujqësisë Organike", Klubi Ekologjik Elbasan, Green, "Agro-Ferma xheviti" shpk, Agjensia Kombetare e Mjedisit, Instituti i Menaxhimit të

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Mjedisit dhe Territorit (ETMI), Ndërmarrja Sociale Act - Fëmijët me Aftësi Ndryshe, Trajnim Edukim Demokraci, Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Impact Shpk, Qendra Eden, Instituti per Menaxhimin e Mjedisit dhe Territorit, Celim Shqiperi, Natyra ime shpk, Green Line, and Krm Pastrimi.Sh.A.

U **Bosni i Hercegovini** ispitanici su predstavljali organizacije kao što su: Sektor za dualno obrazovanje, Privredna komora regije Banja Luka, Ekopak doo, Bioplastic Toys BIH, ZEOS eko-sistem doo, Farmavita doo, CETEOR, NVO, COLORIT doo, Grand Promet doo, Smart Village Knežica, DESKinžinjering doo, BNT TMIH, JP "DEP-OT" - Regionalna deponija Banja Luka, Vodovod ad Banja Luka, Hifa-Oil doo Tešanj, Privredna komora Republike Srpske, Lukavac Cement doo, Centar za okoliš, ETMAX doo i JP "Elektroprivreda HZ HB" doo Mostar.

U **Crnoj Gori**, među organizacijama koje predstavljaju ispitanici su Mobes Monte, E3 Consulting, Park prirode Komovi, Mont Way, EVC Crne Gore, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Službe zaštite i spasavanja - Kolašin, Centar za zaštitu i istraživanje ptica, RZUP AD, Mont Inspect, KimTec CG, Nacionalni parkovi Crne Gore, Smart sistem DOO, Centar za klimatske promjene, UDG, MFI, Eco Energy Consulting, Tim Consulting Company i Uprava za šume. Učešće ovih organizacija i kompanija dodaje raznolikost i širok spektar perspektiva nalazima terenskog istraživanja, obogaćujući razumijevanje dinamike tržišta rada i njihovog odnosa sa zelenim sektorom.

Zelena preduzeća predstavljena od strane ispitanika u anketi posluju u različitim sektorima. U Albaniji ovi sektori uključuju upravljanje otpadom, gradski transport, proizvodnju prirodnog zanatskog sapuna sa ljekovitim uljima i biljkama, turizam i životnu sredinu, solarne ploče, energiju, životnu sredinu, očuvanje životne sredine, proizvodnju i poljoprivrednu preradu, organsku poljoprivredu, poljoprivredu politike, te kvaliteta i zagađenja vazduha. U Bosni i Hercegovini, zeleni biznisi su uključeni u sektore kao što su organizacije za podršku poslovanju, upravljanje otpadom, prerađivačka industrija, farmaceutski proizvodi, građevinski materijal, poljoprivreda, elektro i metalna industrija, trgovci električnom energijom, udruženja civilnog društva i projektne agencije. U Crnoj Gori zeleno poslovanje posluje u sektorima kao što su implementacija ISO standarda, konsultantske usluge u oblasti energetike i životne sredine, nekretnine, e-mobilnost, ekologija, zaštita životne sredine i studije biodiverziteta, planiranje i projektovanje arhitektonskih objekata, zelena ekonomija, projektovanje, održivo upravljanje prirodnim resursima, zaštita i očuvanje parka prirode, inženjering, obnovljivi izvori energije, pružanje konsultantskih usluga, glamping turizam i upravljanje šumama. Ovi različiti sektori pokazuju širok spektar industrija koje su aktivno uključene u promociju ekološki prihvatljivih praksi i održivosti u svojim zemljama.

Rastuća područja zelenog sektora u regionu Zapadnog Balkana

Predstavnici tržišta rada pružili su uvid u specifične oblasti zelenog sektora koje trenutno doživljavaju najveći rast i potražnju za kvalifikovanim radnicima u regionu Zapadnog Balkana. U **Albaniji**, na osnovu rezultata istraživanja, oblasti obnovljive energije, energetske efikasnosti, upravljanja otpadom, održive poljoprivrede i upravljanja vodama doživljavaju najveći rast i potražnju za kvalifikovanim radnicima. Zelene finansije i zeleni transport pokazuju manju potražnju za kvalifikovanim radnicima u regionu.

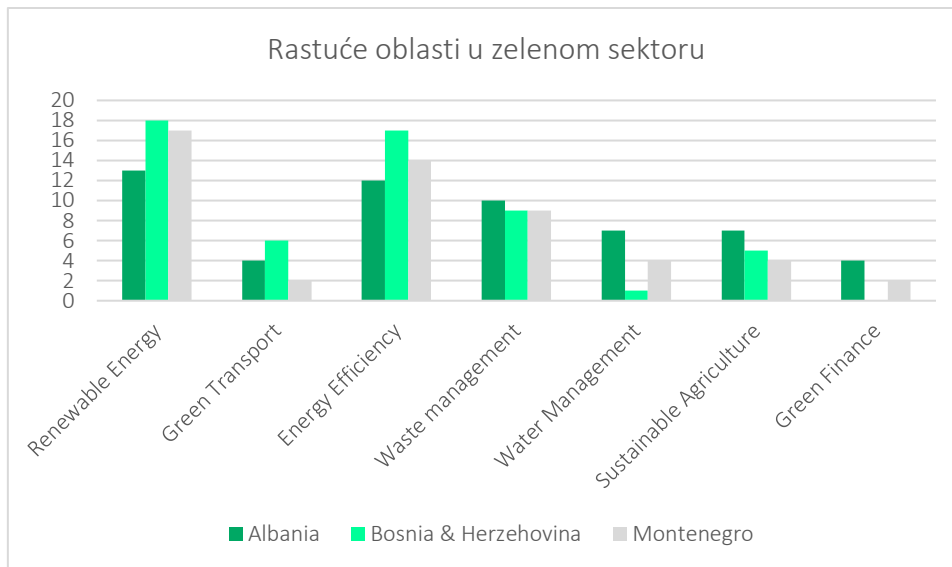

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

U **Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori**, rezultati istraživanja su u skladu sa nalazima Albanije. Oblasti obnovljive energije, energetske efikasnosti, upravljanja otpadom, zelenog transporta i održive poljoprivrede takođe doživljavaju značajan rast i potražnju za kvalifikovanim radnicima u ovim zemljama. Vodoprivreda pokazuje manju potražnju za kvalifikovanim radnicima.

Rezultati istraživanja iz ove tri zemlje ukazuju na konzistentan trend rasta i potražnje za kvalifikovanim radnicima u zelenom sektoru širom regiona Zapadnog Balkana. Ovi nalazi pružaju vrijedan uvid kreatorima politika, edukatorima i pojedincima koji traže prilike u zelenom sektoru, omogućavajući im da donose informirane odluke o putevima karijere i investicijama.

Izazovi u regrutovanju kvalifikovanih radnika za zeleni sektor u regionu Zapadnog Balkana

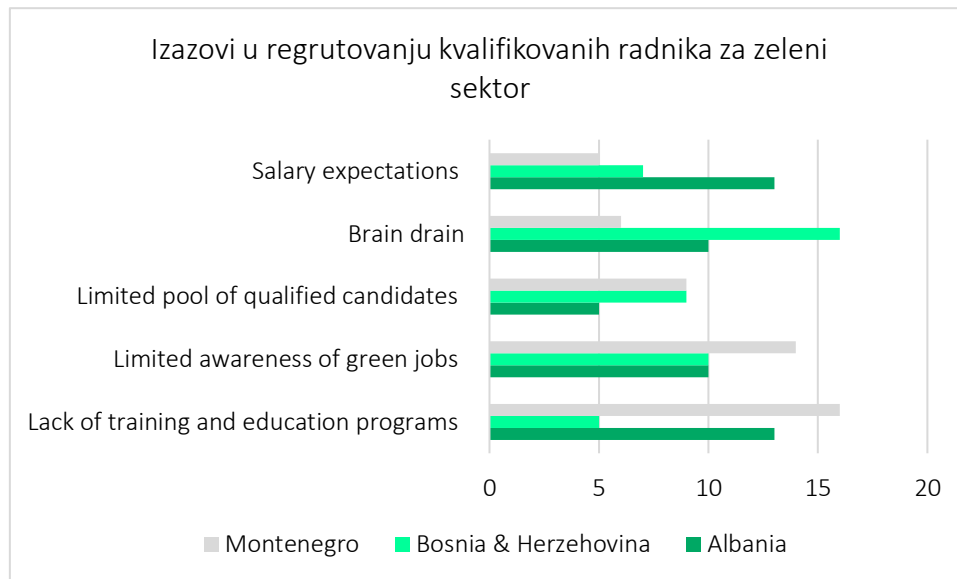
Preduzeća u zelenom sektoru u regionu Zapadnog Balkana suočavaju se sa nekoliko značajnih izazova u pronalaženju kvalifikovanih radnika. Odgovori na anketu iz Albanije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore daju fokus na sledeće izazove.

U Albaniji, najveći izazovi koje su ispitanici identifikovali uključuju očekivanja plata i nedostatak programa obuke i obrazovanja, koji su dobili jednak broj odgovora. Odliv mozgova i migracija, kao i ograničena svijest o zelenim poslovima, takođe su prepoznati kao značajni izazovi. Međutim, ograničeni broj kvalifikovanih kandidata bio je najmanje odabran izazov među ispitanicima.

U Bosni i Hercegovini, odliv mozgova je identifikovan kao glavni problem koji koči razvoj zelenog sektora, praćen ograničenom svijesti potencijalnih radnika o zelenim poslovima. Nedostatak obrazovanja i očekivanja plata takođe su označeni kao izazovi. Vrijedi napomenuti da su ispitanici u Bosni i Hercegovini izrazili uvjerenje da kvalifikovanih kandidata ne nedostaje toliko, ali su istakli potrebu rješavanja nedostatka interesa za ličnim usavršavanjem.

U Crnoj Gori, glavni identifikovani izazovi su nedostatak programa obuke i obrazovanja i ograničena svijest o zelenim poslovima. Ograničen broj kvalifikovanih kandidata je takođe prepoznat kao izazov. Odliv mozgova i očekivanja plata su prepoznati kao problem.

Ovi nalazi naglašavaju kritične izazove sa kojima se suočavaju preduzeća u zelenom sektoru kada je u pitanju pronalaženje kvalifikovanih radnika u regionu Zapadnog Balkana. Rješavanje ovih izazova zahtijevaće fokusirane napore, uključujući poboljšanje programa obuke i obrazovanja, podizanje svijesti o mogućnostima zelenih poslova, ublažavanje odliva mozgova i upravljanje očekivanjima plata. Pored toga, promovisanje ličnog usavršavanja i njegovanje okruženja koje podstiče razvoj kvalifikovane radne snage biće od suštinskog značaja za rast i uspjeh zelenog sektora u regionu.

Određivanje prioriteta izazova u zelenom sektoru: Poboljšanje ključnih područja za održivi rast

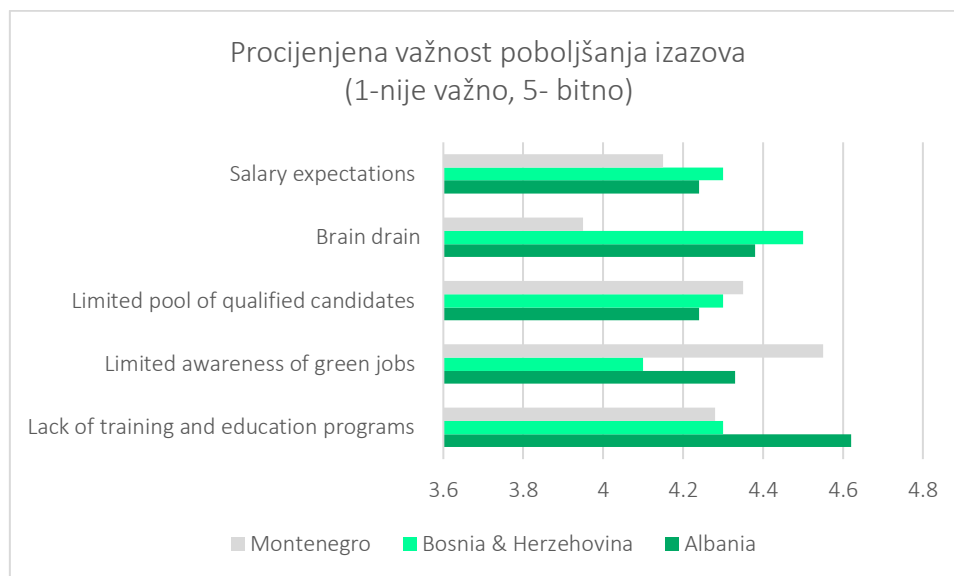
Poboljšanje različitih izazova u zelenom sektoru smatra se ključnim za razvoj snažne i održive radne snage u regionu Zapadnog Balkana. Odgovori na anketu iz Albanije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore rasvijetljavaju važnost rješavanja ovih izazova.

U Albaniji, ispitanici su ocijenili važnost poboljšanja izazova na sljedeći način, počevši od najvažnijih: nedostatak programa obuke i obrazovanja, odliv mozgova, ograničena svijest o zelenim poslovima, ograničen broj kvalifikovanih kandidata i očekivanja plata. Ovo ukazuje da se svi ovi izazovi smatraju značajnim i zahtijevaju pažnju kako bi se povećala radna snaga i pokrenuo ekonomski rast.

U Bosni i Hercegovini, rezultati istraživanja su pokazali da se svi identifikovani izazovi smatraju bitnim za rješavanje. Oblasti koje su ocijenjene kao najvažnije za poboljšanje su odliv mozgova, ograničen broj kvalifikovanih kandidata, nedostatak programa obuke i obrazovanja i očekivanja plata. Ovo naglašava prepoznavanje poslovne zajednice da su potrebni napori da se uhvati u koštac sa ovim izazovima i unapredi zeleni sektor.

U Crnoj Gori, ispitanici su istakli značaj zelenih poslova, obrazovnih programa i obuka za razvoj zelene ekonomije i dostupnost kvalifikovanih kandidata. Očekivanja od plata i odliv mozgova takođe su prepoznati kao važni, iako u manjoj mjeri. Ovo sugeriše da ne treba zanemariti napore da se poboljšaju uslovi plata i spriječi odliv mozgova.

Sve u svemu, odgovori ankete ukazuju na konsenzus među ispitanicima u prepoznavanju važnosti poboljšanja svih identifikovanih izazova u zelenom sektoru. Baveći se ovim izazovima, uključujući poboljšanje programa obuke i obrazovanja, podizanje svijesti o zelenim poslovima, širenje kruga kvalifikovanih kandidata, ublažavanje odliva mozgova i upravljanje očekivanjima plata, region može podstaći jaču i održiviju zelenu radnu snagu i ekonomiju.

Rješavanje nedostatka vještina u zelenom sektoru Zapadnog Balkana: Ključni nalazi

U regionu Zapadnog Balkana, zeleni sektor se suočava sa značajnim nedostatkom vještina u nekoliko ključnih oblasti. Na osnovu odgovora na anketu, mogu se izvući sljedeći zaključci u vezi sa najhitnijim nedostatkom vještina:

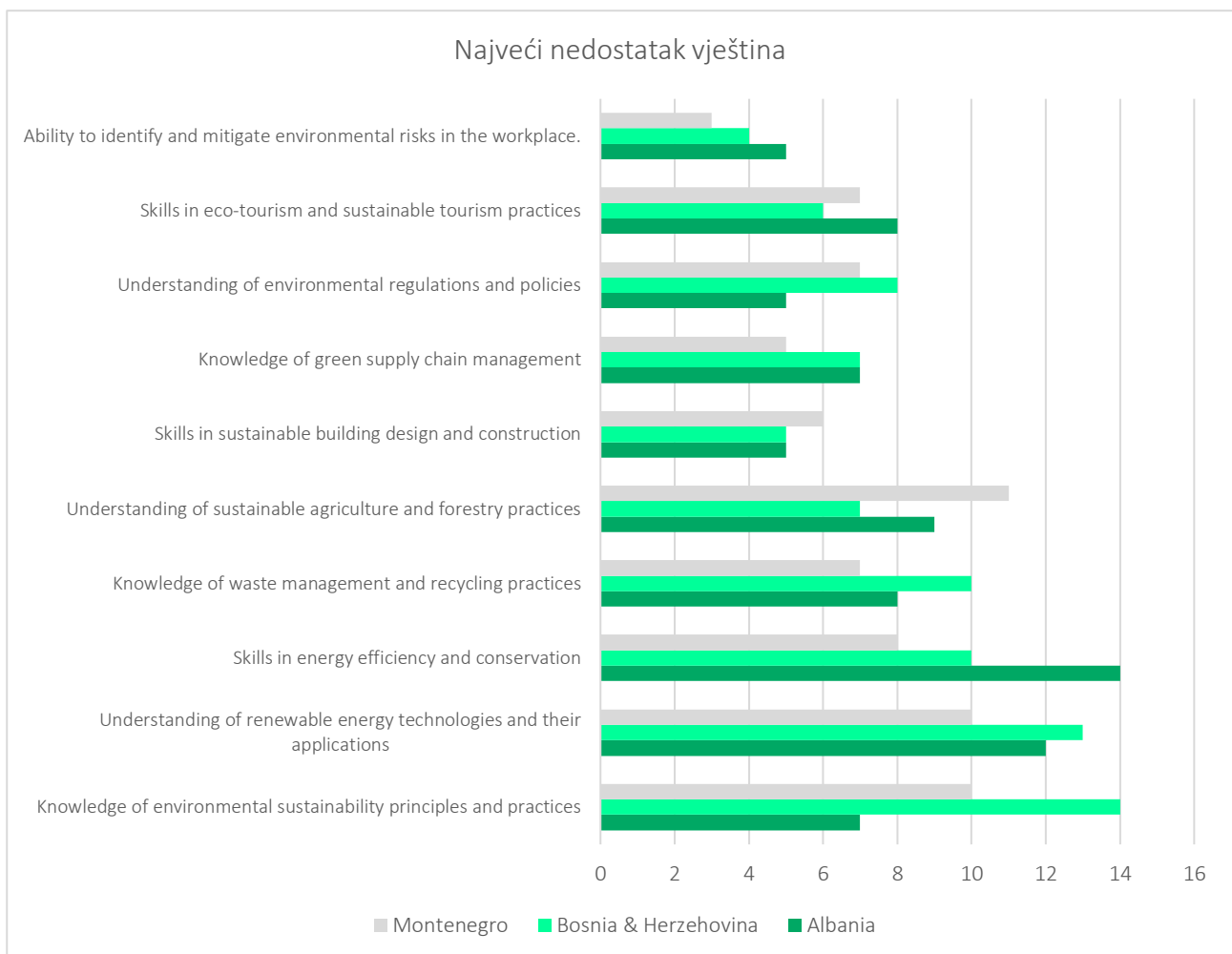
Najveći nedostatak vještina u Albaniji je u energetske efikasnosti i očuvanju, razumijevanju tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, održivoj poljoprivredi i šumarstvu, upravljanju otpadom, eko-turizmu i praksama održivog turizma i zelenom upravljanju lancem nabavke. Međutim, vještine u održivom projektovanju i izgradnji zgrada, kao i sposobnost prepoznavanja i ublažavanja opasnosti po životnu sredinu na radnom mjestu, relativno su manje tražene.

Najprioritetnije vještine u Bosni i Hercegovini su principi i prakse ekološke održivosti, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, energetska efikasnost i očuvanje, upravljanje otpadom i praksa recikliranja, ekološki propisi i politike, upravljanje zelenim lancem nabavke i održiva poljoprivreda i šumarske prakse. Vještine u eko-turizmu i praksama održivog

turizma, održivo projektovanje i izgradnja zgrada, te sposobnost prepoznavanja i ublažavanja opasnosti po životnu sredinu na radnom mjestu su takođe tražene, ali u manjoj mjeri.

Najhitniji nedostatak vještina u Crnoj Gori odnosi se na održive prakse poljoprivrede i šumarstva, tehnologije obnovljivih izvora energije i njihove primjene, te principe i prakse ekološke održivosti. Energetska efikasnost i očuvanje, upravljanje otpadom i prakse recikliranja, eko-turizam i prakse održivog turizma, ekološki propisi i politike, te zeleno upravljanje lancem nabavke su takođe oblasti u kojima su potrebne vještine. Vještine održivog projektovanja i izgradnje zgrada, te sposobnost prepoznavanja i ublažavanja ekoloških rizika na radnom mjestu su nešto nižeg prioriteta.

Sve u svemu, rješavanje nedostatka vještina u energetskej efikasnosti, tehnologijama obnovljivih izvora energije, održivoj poljoprivredi, upravljanju otpadom i praksama ekološke održivosti biće ključni za rast i razvoj zelenog sektora u regionu Zapadnog Balkana. Fokusiranjem na ove oblasti i sprovođenjem ciljanih programa obuke i obrazovanja, region može unaprediti sposobnosti svoje radne snage i ispuniti zahteve održive i zelene ekonomije.

Procjena važnosti vještina u zelenom sektoru

U zelenom sektoru regiona Zapadnog Balkana, određene vještine se smatraju bitnim za zaposlene, dok se druge smatraju važnima. Na osnovu odgovora na anketu, mogu se izvući sljedeći zaključci o važnosti svake vještine:

U Albaniji, osnovne vještine u zelenom sektoru uključuju poznavanje prakse upravljanja otpadom i recikliranja, principa i praksi ekološke održivosti, vještine energetske efikasnosti i očuvanja, razumijevanje prakse održive poljoprivrede i šumarstva, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, sposobnost da identifikuju i ublaže ekološke rizike na radnom mestu i da razumiju ekološke propise i politike. S druge strane, poznavanje zelenog upravljanja lancem nabavke, vještine u projektiranju i izgradnji održivih zgrada, te vještine u eko-turizmu i praksama održivog turizma ne smatraju se bitnima.

Najvažnije vještine u zelenom sektoru u Bosni i Hercegovini su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti i upravljanja otpadom i recikliranje. Osim toga, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, razumijevanje ekoloških propisa i politika, te poznavanje zelenog upravljanja lancem nabavke smatraju se veoma značajnim.

Posebno važne vještine za zaposlene u zelenom sektoru u Crnoj Gori su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, razumijevanje prakse održive poljoprivrede i šumarstva, te razumijevanje ekoloških propisa i politika. Poznavanje zelenog upravljanja lancem snabdevanja, sposobnost identifikovanja i ublažavanja rizika po životnu sredinu na radnom mestu, veštine energetske efikasnosti i očuvanja, kao i poznavanje praksi upravljanja otpadom i recikliranja takođe se smatraju važnim.

Vrijedi napomenuti da nijedan ispitanik nije označio nijednu vještinu kao „nije važno“ ili „uopšte nije važno“, što ukazuje na ukupni značaj svih navedenih vještina u zelenom sektoru.

Nivoi stručne obuke zaposlenih: Kvantifikacija učešća

Na osnovu odgovora na anketu, broj zaposlenih koji su prošli VET (stručno obrazovanje i obuku) varira među organizacijama u regionu Zapadnog Balkana. Rezultati su sledeći:

Albanija: Prosječan broj zaposlenih koji su prošli stručnu obuku je 32,8, sa rasponom od 5,6 do najvećeg broja.

Bosna i Hercegovina: Od 21 organizacije koje su učestvovala u istraživanju, 2 organizacije su izjavile da nemaju zaposlene sa stručnom obukom. Jedanaest organizacija ima do 5 stručno obrazovanih ili obučanih radnika. Šest organizacija zapošljava više od 6 i manje od 20 radnika sa veterinarskom obukom, dok 2 organizacije imaju 21 i 50 takvih osoba.

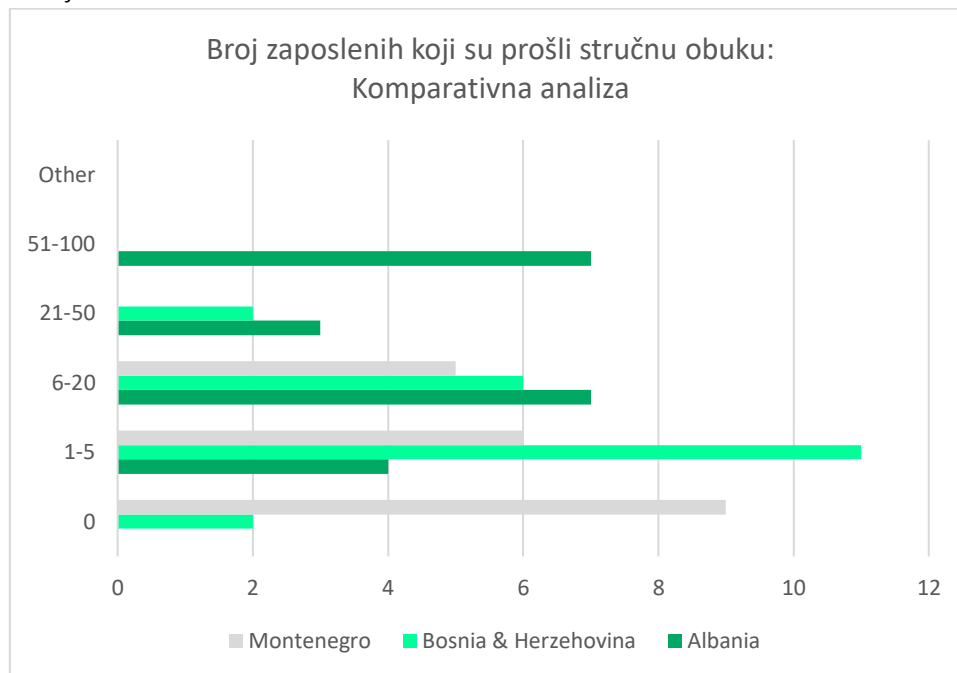
Crna Gora: Među 20 organizacija koje su odgovorile na anketu, 9 organizacija je izjavilo da nema zaposlenih sa stručnom obukom. Šest organizacija ima do 5 stručno obrazovanih ili obučanih radnika. Pet organizacija ima između 6 i 20 zaposlenih sa stručnom obukom.

Co-funded by
the European Union

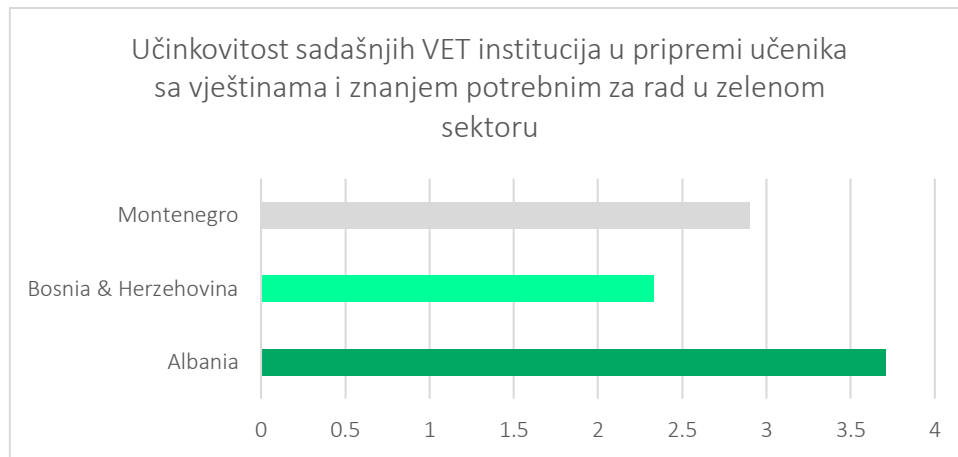
Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Ovi nalazi ukazuju na to da prevalencija zaposlenih obučenih za VET varira među organizacijama u regionu Zapadnog Balkana, pri čemu neke organizacije imaju veći broj obučenih pojedinaca, dok druge imaju manje ili nimalo.

Efikasnost VET institucija u pripremi učenika za zeleni sektor

Na osnovu odgovora na anketu, efikasnost trenutnih institucija stručnog obrazovanja u regionu Zapadnog Balkana u pripremi učenika za zeleni sektor varira. U Albaniji, VET institucije su dobile umjerenu ocjenu od 3,8 od 5, što ukazuje da su donekle efikasne u opremanju učenika vještinama i znanjima potrebnim za zeleni sektor. Međutim, postoji prostor za poboljšanje. U Bosni i Hercegovini, ocjena je bila ispod prosjeka od 2,33, što ukazuje na to da sadašnje VET institucije nisu toliko efikasne u pripremi učenika za zeleni sektor. Slično, u Crnoj Gori, ocjena je bila ispod prosjeka 2,90, što ukazuje da postoji potreba za poboljšanjem efikasnosti institucija stručnog obrazovanja. Ove ocjene naglašavaju važnost poboljšanja VET programa kako bi se bolje uskladili sa zahtjevima zelenog sektora i premostili jaz u vještinama.

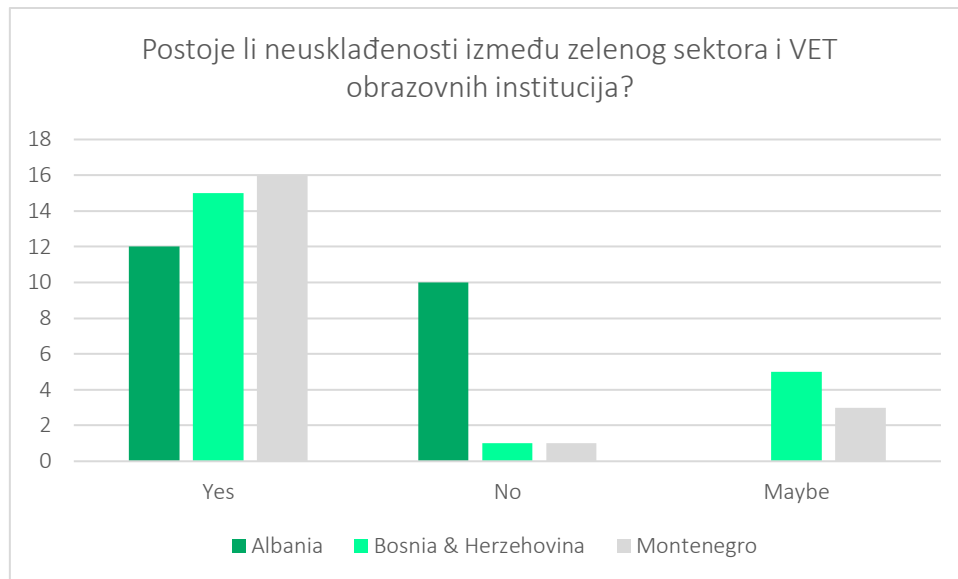
Neusklađenosti između zelenog sektora i VET obrazovnih institucija

Na osnovu rezultata istraživanja, većina ispitanika iz Albanije (47,8%) smatra da postoje neusklađenosti između zelenog sektora i VET obrazovnih institucija. Ovo ukazuje da će možda biti potrebni dalji napori da se poboljša i unaprijedi kvalitet stručnog obrazovanja u Albaniji kako bi se bolje uskladilo sa potrebama i zahtjevima zelenog sektora.

U Bosni i Hercegovini, većina ispitanika takođe smatra da postoje neusklađenosti između zelenog sektora i VET obrazovnih institucija. Oni su dali razna opravdanja, uključujući potrebu za dodatnim obrazovanjem o zelenoj ekonomiji, ažuriranje zakonodavstva, zastarjeli nastavni planovi i programi, nedostatak praktičnog fokusa i potrebu za bližim usklađivanjem sa potrebama i zahtjevima zelenog sektora. Ova objašnjenja naglašavaju postojeće praznine i potrebu za poboljšanjima u stručnom obrazovanju.

U Crnoj Gori, većina ispitanika (16 od 20) takođe je izrazila mišljenje da postoje neusklađenosti između zelenog sektora i VET obrazovnih institucija. Međutim, jedan ispitanik se nije složio, a tri ispitanika nisu bila sigurna u postojanje neusklađenosti.

Sve u svemu, rezultati istraživanja ukazuju na to da se smatra da neusklađenosti između zelenog sektora i VET obrazovnih institucija postoje u regionu Zapadnog Balkana. Ovo naglašava važnost rješavanja ovih neusklađenosti i poboljšanja usklađenosti između VET obrazovanja i potreba zelenog sektora kako bi se osigurao razvoj kvalifikovane radne snage koja može djelotvorno doprinijeti sektoru.

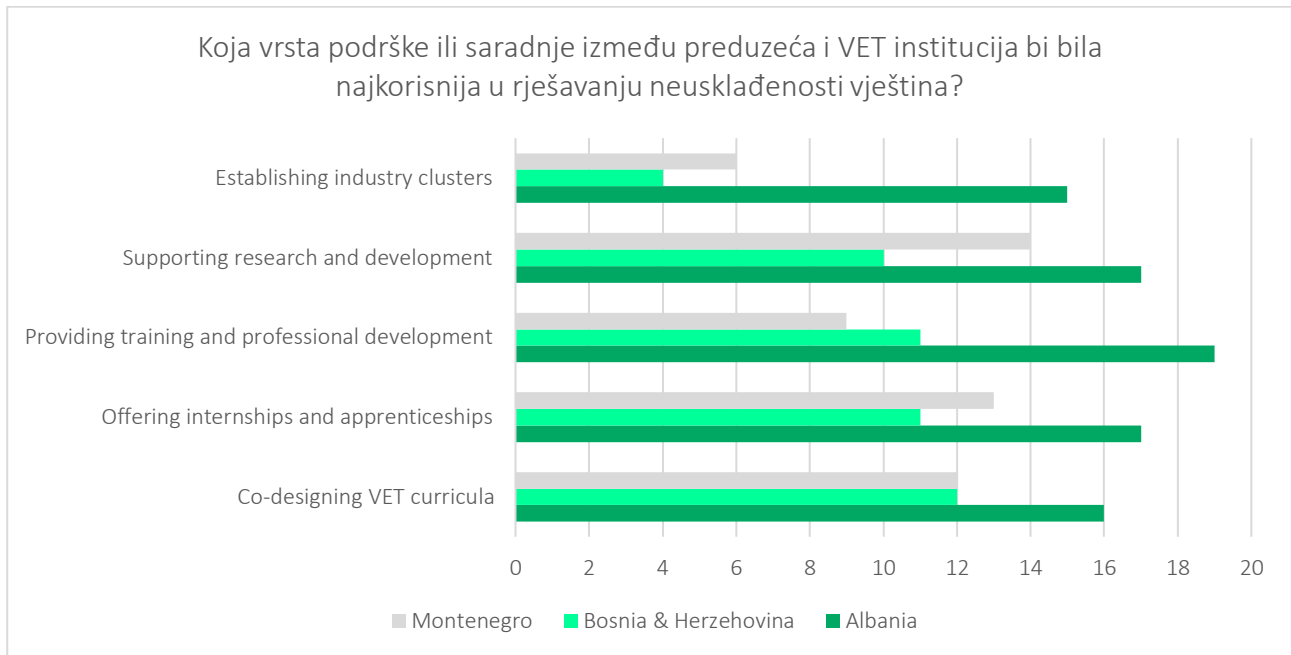
Kolaborativni pristupi za rješavanje neusklađenosti vještina u zelenom sektoru

Rezultati istraživanja sugeriraju da se u Albaniji pružanje obuke i stručnog usavršavanja smatra najkorisnijim oblikom podrške ili saradnje između preduzeća i VET institucija za rješavanje neusklađenosti vještina u zelenom sektoru. Ovo je odabrao najveći broj ispitanika. Druge opcije, kao što su podrška istraživanju i razvoju, ponuda stažiranja i naukovanja (šegrtovanja) zajedničko dizajniranje nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje i uspostavljanje industrijskih klastera, takođe su cijenjene, ali u manjoj mjeri. Stoga se može zaključiti da bi se preduzeća i VET institucije u Albaniji trebale fokusirati na pružanje mogućnosti obuke i profesionalnog razvoja kako bi se poboljšala saradnja između dva sektora.

U Bosni i Hercegovini, prema ispitanicima ankete, najefikasnija podrška ili saradnja između preduzeća i VET institucija u rješavanju neusklađenosti vještina u zelenom sektoru bila bi zajedničko osmišljavanje VET nastavnih planova i programa i pružanje mogućnosti za obuku i profesionalni razvoj. S ove dvije opcije složilo se 57% ispitanika. Pored toga, ponuda stažiranja i naukovanja i podrška istraživanju i razvoju takođe su viđeni kao važne mjere za unapređenje saradnje između VET-a i preduzeća, kao što je navelo 52% ispitanika.

Na osnovu rezultata istraživanja u Crnoj Gori, najkorisnija podrška za rješavanje neusklađenosti vještina u zelenom sektoru bila bi podrška istraživanju i razvoju, gdje preduzeća sarađuju sa VET institucijama na projektima koji se bave izazovima industrije i unapređuju zelene tehnologije. Četrnaest ispitanika je odabralo ovu opciju. Osim toga, nuđenje stažiranja i naukovanja kako bi se studentima stručnog obrazovanja pružilo praktično iskustvo i pomoglo im da svoje učenje primjene u stvarnom svijetu, prepoznato je kao vrijedno, sa 13 ispitanika koji su odabrali ovu opciju. Ovi

zajednički napori između preduzeća i VET institucija mogu doprinijeti premošćivanju jaza u vještinama i promovisanju rasta zelenog sektora u Crnoj Gori.

Uvidi i perspektive o vještinama i izazovima zelenog sektora

Prema anketi, većina ispitanika u Albaniji slaže se da postoje brojne potrebe i izazovi sa kojima se zeleni sektor u zemlji suočava. Oni naglašavaju važnost razvoja strategija u saradnji sa važnim lokalnim institucijama i akterima za stvaranje mogućnosti i objekata za izgradnju kapaciteta, kao i pružanje finansijske pomoći preduzećima i razvoj kvalifikovanih ljudskih resursa. Programi obuke i kursevi se takođe smatraju neophodnim za rješavanje jaza u vještinama u sektoru. Uspostavljanjem partnerstva sa lokalnim institucijama i akterima, implementacijom programa za izgradnju kapaciteta i pružanjem finansijske pomoći, zeleni sektor u Albaniji, posebno u oblasti agro-prerade, može poboljšati i zadovoljiti zahtjeve tržišta. Razvoj ljudskih resursa kroz obuku i kurseve će igrati ključnu ulogu u uspjehu sektora.

Neki ispitanici u Bosni i Hercegovini podijelili su svoja razmišljanja o potrebama za vještinama i izazovima u zelenom sektoru u zemlji. Naglasili su važnost propisa koji definišu kvalifikacije i kompetencije potrebne za profesionalce koji rade kao zeleni inženjeri i ekolozi. Takođe su istakli potrebu za povećanjem investicija i finansijske podrške u zelenom sektoru, kao i usklađivanjem propisa sa standardima EU. Rješavanje nedostatka svijesti među stanovništvom kroz efikasne marketinške akcije je spomenuto kao ključni korak. Neophodne su promjene odozdo prema gore i odozgo prema dolje, a udruženja ulažu napore da sarađuju, jačaju kapacitete i organizuju edukativne aktivnosti i studijske posjete u cilju podrške razvoju zelenog sektora.

U Crnoj Gori, ispitanici su prepoznali nekoliko potreba za vještinama i izazove u zelenom sektoru. Ovi izazovi uključuju nedostatak obrazovanja, obuke i praktičnog iskustva među radnom snagom, kao i potrebu za boljim opcijama finansiranja. Dati su prijedlozi za podsticanje umrežavanja i

saradnje između državnih institucija, privrednih organizacija i nevladinih organizacija u cilju rješavanja ovih izazova i promovisanja razvoja zelenog sektora u Crnoj Gori.

Uvidi predstavnika tržišta rada: ključni zaključci

U **Albaniji**, zeleni sektor svjedoči značajnom rastu i potražnji za kvalifikovanim radnicima, posebno u oblastima obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti, upravljanja otpadom, održive poljoprivrede i upravljanja vodama. Međutim, preduzeća se suočavaju sa izazovima u pronalaženju kvalifikovanih radnika, pri čemu su očekivanja plata i nedostatak programa obuke i obrazovanja ključni problemi. Trenutno ne postoje posebni programi zelene obuke dostupni u tehničkim, univerzitetskim ili stručnim školama u Albaniji, što dovodi do nedostatka kvalifikovanih radnika u energetsom sektoru. Da bi se ovo riješilo, uloga VET institucija je ključna u pripremi učenika za zeleni sektor, ali postoje neusklađenosti između zahtjeva sektora i stručnog obrazovanja. Rješavanje ovih neusklađenosti zahtijeva obezbjeđivanje obuke i profesionalnog razvoja, podržavanje istraživanja i razvoja, nuđenje stažiranja i naukovanja, zajedničko dizajniranje nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje i uspostavljanje industrijskih klastera.

U **Bosni i Hercegovini**, zeleni sektor doživljava rast i potražnju u oblasti obnovljive energije, energetske efikasnosti i upravljanja otpadom. Međutim, sektor se suočava sa izazovima vezanim za odliv mozgova i ograničenu svijest o zelenim poslovima, što koči njegov razvoj. Institucije stručnog obrazovanja u zemlji fokusiraju se na upravljanje otpadom i energetske efikasnost, ali im nedostaje praktična obuka o tehnologijama i profesionalnim dostignućima. Uloga VET institucija treba poboljšati kako bi se učenici bolje pripremili za zeleni sektor, a to se može postići zajedničkim osmišljavanjem VET kurikuluma, pružanjem mogućnosti za obuku i profesionalni razvoj, stažiranjem i naukovanjem, kao i podržavanjem istraživanja i razvoja. Nadalje, visokoškolske ustanove bi trebale usvojiti sveobuhvatan pristup u rješavanju ekološkog i „zelenog“ razmišljanja u svojim programima i ponuditi dodatnu stručnu obuku. Investicije i finansijska podrška, harmonizacija propisa sa EU i akcije podizanja svijesti takođe su od suštinskog značaja za promovisanje zelenih praksi u zemlji.

U **Crnoj Gori**, oblasti zelenog sektora koje bilježe najveći rast su obnovljivi izvori energije, upravljanje otpadom i energetska efikasnost. Međutim, ne postoji dovoljna svijest o zelenim poslovima, što dovodi do ograničenog broja kvalifikovanih kandidata. Najčešći nedostaci u vještinama u zelenom sektoru odnose se na razumijevanje održive poljoprivrede, šumarske prakse, tehnologija obnovljivih izvora energije i principa ekološke održivosti. Programi stručnog obrazovanja i obuke su od vitalnog značaja za zadovoljavanje brzorastućih zelenih poslova u Crnoj Gori. Zabrinjava činjenica da je 9 od 20 ispitanika izjavilo da njihovi zaposleni nisu prošli stručnu edukaciju i obuku. Poboljšanja u poslovima u zelenom sektoru zahtijevaju obuku i praksu za osoblje, finansiranje i umrežavanje državnih, privrednih i nevladinih organizacija.

Sve tri zemlje Zapadnog Balkana svjedoče rastu u zelenom sektoru, pri čemu su obnovljivi izvori energije, energetska efikasnost i upravljanje otpadom najznačajnije oblasti. Međutim, svaka zemlja se suočava sa jedinstvenim izazovima, kao što su očekivanja plata i nedostatak programa obuke u Albaniji, odliv mozgova i ograničena svijest o zelenim poslovima u Bosni i Hercegovini, te nedovoljna

svijest i stručno obrazovanje u Crnoj Gori. Kako bi odgovorile na ove izazove i premostile jaz u vještinama, sve zemlje moraju unaprijediti institucije za stručno obrazovanje i obuku, zajednički dizajnirati nastavne planove i programe u skladu s potrebama zelenog sektora i obezbijediti mogućnosti za profesionalni razvoj i stažiranje za studente i diplomce. Pored toga, investicije, finansijska podrška i harmonizacija propisa sa EU su od suštinskog značaja za promovisanje zelenih praksi i osiguravanje održivog rasta u regionu.

3 Rezultati terenskog istraživanja: Rezultati online ankete predstavnika VET-a

Sažetak odgovora na ankete predstavnika VET-a u zemljama ZB

Anketa o terenskom istraživanju dobila je odgovore od predstavnika VET-a u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, koji predstavljaju različite organizacije.

U Albaniji, na anketu su dobili odgovore od 27 predstavnika stručnog obrazovanja, uključujući one iz državnih stručnih škola, zelenih neprofitnih organizacija i državnih institucija sa fokusom na stručno obrazovanje. Od popunjenih anketa, 13 ispitanika predstavljalo je stručne škole, 4 državne institucije, a 10 zelene neprofitne organizacije.

U Bosni i Hercegovini, na anketu su dobili odgovore od 20 predstavnika stručnog obrazovanja, uključujući i one iz srednjih škola, fakulteta, instituta i Ministarstva. Od popunjenih anketa, 10 ispitanika predstavlja srednje škole, 7 fakulteta, 2 instituta, a 1 ministarstvo.

U Crnoj Gori, na anketu su dobili odgovore od 21 predstavnika stručnog obrazovanja, uključujući one sa fakulteta, srednjih škola i konsultantske kompanije. Zastupljene VET institucije u Crnoj Gori su srednje škole, univerziteti i jedna konsultantska kuća.

Sve u svemu, anketa je prikupila odgovore niza predstavnika stručnog obrazovanja, uključujući obrazovne institucije kao što su škole i fakulteti, kao i organizacije fokusirane na VET i zelene inicijative. Ovo raznoliko predstavljanje pruža vrijedan uvid u perspektive i iskustva stejkholdera VET-a u zelenom sektoru širom regije Zapadnog Balkana.

Zeleni sektori obuhvaćeni programima obuke VET institucija

Na osnovu odgovora na anketu VET institucija u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, ustanovljeno je da VET institucije u ovim zemljama pružaju obuku za različite zelene sektore.

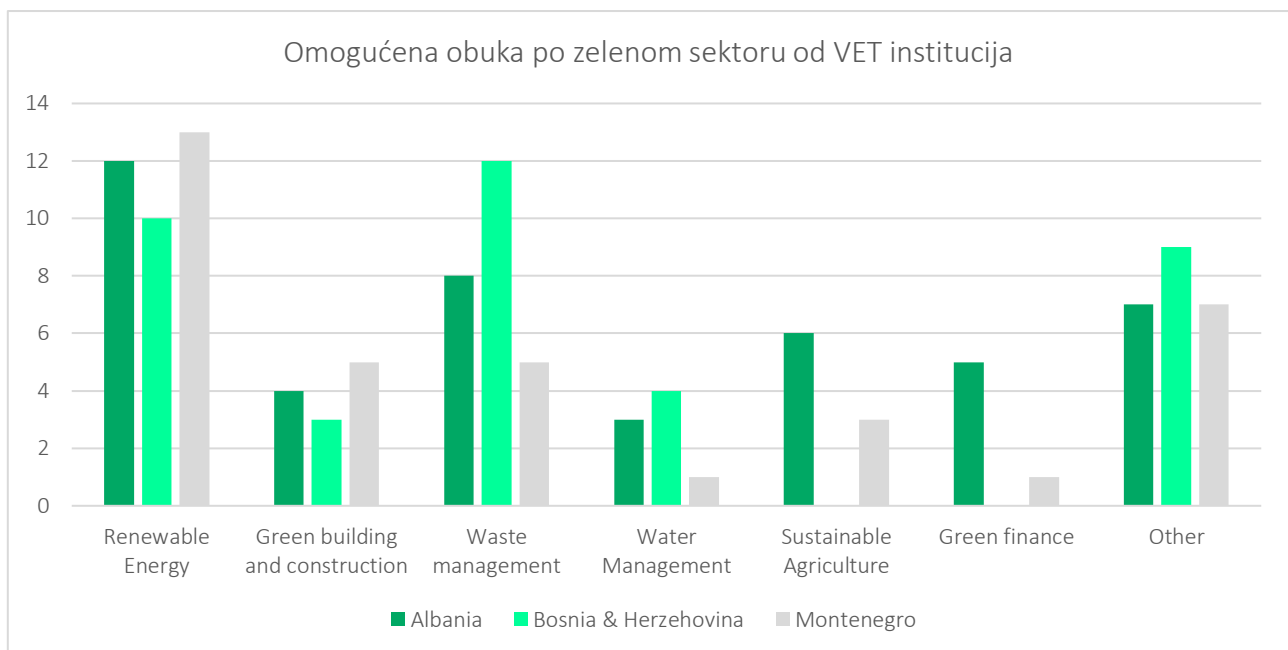
U Albaniji je istraživanje otkrilo da 12 predstavnika stručnog obrazovanja nudi obuku za zelene sektore, sa primarnim fokusom na obnovljive izvore energije. Osim toga, 8 predstavnika stručnog obrazovanja pruža obuku u upravljanju otpadom, 7 predstavnika nudi obuku u drugim zelenim oblastima, 6 predstavnika se fokusira na održivu poljoprivredu, 5 predstavnika pruža obuku iz zelenih

finansija, 4 predstavnika specijaliziraju se za zelenu gradnju i izgradnju, a 3 predstavnika nude obuku u upravljanje vodama.

Slično, u Bosni i Hercegovini, rezultati istraživanja su pokazali da 12 predstavnika stručnog obrazovanja nudi obuku za zelene sektore, prvenstveno u upravljanju otpadom. Nadalje, 10 predstavnika pruža obuku iz obnovljivih izvora energije, dok 9 predstavnika nudi obuku u drugim zelenim oblastima. Međutim, nijedan od predstavnika se ne fokusira na održivu poljoprivredu ili zeleno finansiranje. Dodatno, 3 predstavnika su specijalizovana za zelenu gradnju, a 4 predstavnika nude obuku iz upravljanja vodama.

U Crnoj Gori, istraživanje je pokazalo da 13 predstavnika VET-a obezbjeđuje obrazovanje za zeleni sektor, sa primarnim fokusom na obnovljivu energiju. Štaviše, 5 predstavnika nudi obuku iz zelene gradnje, kao i upravljanja otpadom. Tri predstavnika su specijalizovana za održivu poljoprivredu, dok je jedan predstavnik fokusiran na upravljanje vodama, a drugi na zeleno finansiranje. Treba napomenuti da neki ispitanici nisu naveli sektore za koje pružaju obuku.

Na osnovu nalaza istraživanja, najčešće oblasti obuke u VET ustanovama su obnovljivi izvori energije, zelena gradnja i upravljanje otpadom. S druge strane, obuku u upravljanju vodama, održivoj poljoprivredi i zelenim finansijama rjeđe pružaju ove VET institucije.

Područja vještina i znanja koja se pružaju učenicima stručnog obrazovanja u zelenom sektoru

Analizirajući odgovore na anketu, vidljivo je da VET institucije u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori daju prioritet različitim vještinama i oblastima znanja za učenike VET-a u zelenom sektoru.

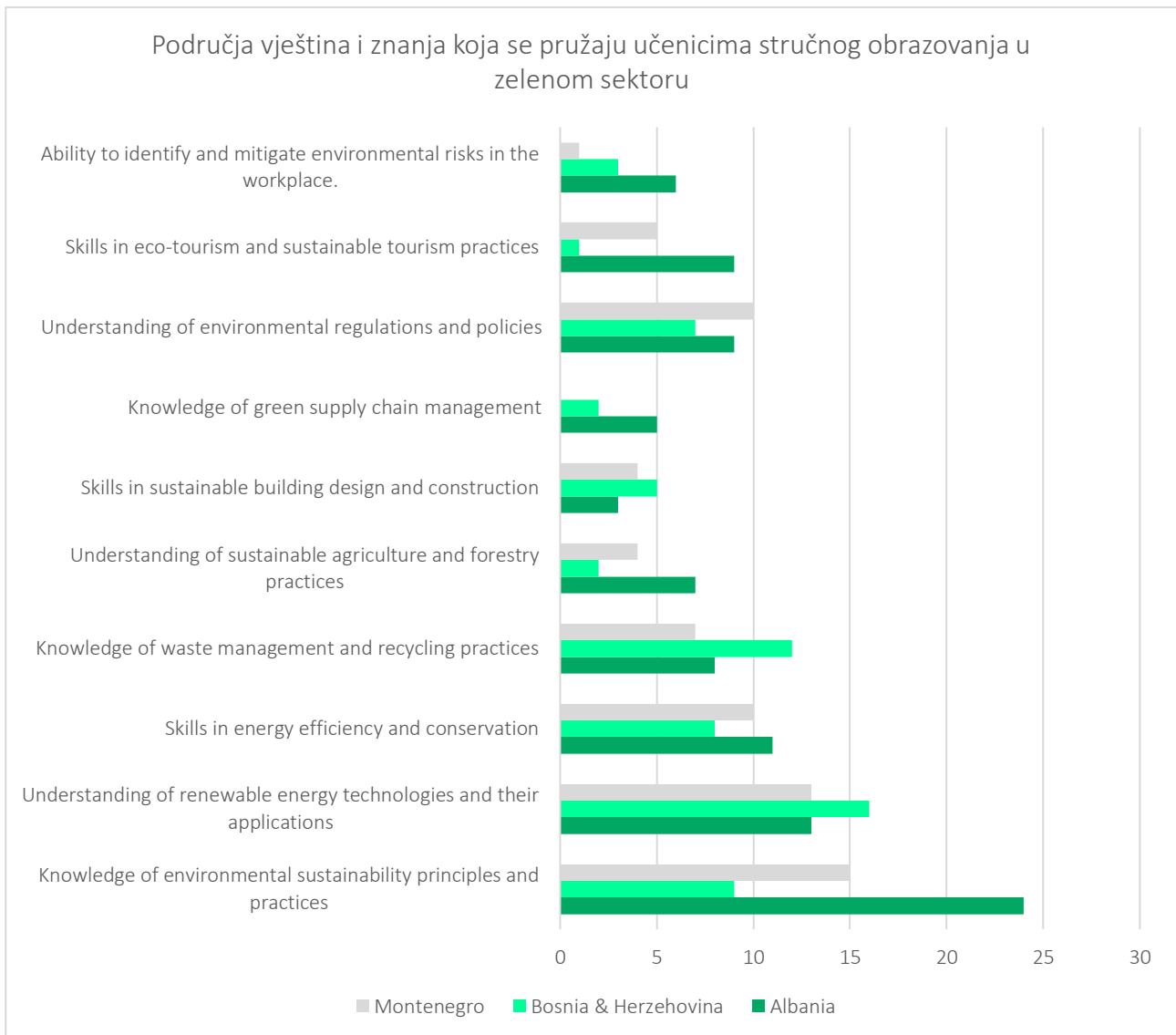
U Albaniji, oblasti vještina i znanja koje se najviše pružaju su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, te vještine

energetske efikasnosti i očuvanja. Ove oblasti je pomenulo 24, 13, odnosno 11 predstavnika stručnog obrazovanja. Može se zaključiti da su albanske VET institucije dobro opremljene da učenicima pruže solidnu osnovu u ekološkoj održivosti i obnovljivoj energiji. Međutim, postoji potreba za dodatnim pružanjem usluga u drugim oblastima kao što su poznavanje prakse upravljanja otpadom i reciklaže, razumijevanje prakse održive poljoprivrede i šumarstva i vještina u eko-turizmu i praksi održivog turizma, jer ih je manje predstavnika spominjalo.

U Bosni i Hercegovini, poznavanje principa i praksi ekološke održivosti je oblast koja se najviše obezbjeđuje, koju je naveo 21 predstavnik VET-a. Nakon toga slijedi razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, poznavanje prakse upravljanja otpadom i reciklaže, te vještine energetske efikasnosti i očuvanja, koje je naveo 16, 12, odnosno 8 predstavnika. Očigledno je da VET institucije u Bosni i Hercegovini daju prioritet pružanju učenicima čvrste osnove u ekološkoj održivosti i obnovljivoj energiji. Međutim, postoji potreba za daljim pružanjem usluga u oblastima kao što su razumijevanje ekoloških propisa i politika, sposobnost identifikovanja i ublažavanja ekoloških rizika na radnom mjestu i poznavanje zelenog upravljanja lancem nabavke, jer ih je manje predstavnika spominjalo.

U Crnoj Gori, poznavanje principa i praksi ekološke održivosti je takođe oblast koja se najviše obezbjeđuje, koju je naveo 21 VET predstavnik. Dodatno, 15 predstavnika je naveo da njihove institucije pružaju ova znanja. Vještine energetske efikasnosti i očuvanja, kao i razumijevanje ekoloških propisa i politika su takođe široko ponuđene, što spominje 10 VET institucija. Međutim, postoji praznina u pružanju vještina i znanja u oblastima kao što su upravljanje otpadom i prakse recikliranja, vještine u eko-turizmu i prakse održivog turizma, razumijevanje prakse održive poljoprivrede i šumarstva, vještine u projektiranju i izgradnji održivih zgrada, i sposobnost da se identifikuju i ublaže rizici za životnu sredinu na radnom mestu. Ove oblasti zahtijevaju dalju pažnju i razvoj u crnogorskim VET institucijama.

Sve u svemu, rezultati ankete pokazuju da se VET institucije u ovim zemljama fokusiraju na važne oblasti kao što su principi i prakse ekološke održivosti, tehnologije obnovljivih izvora energije, te energetska efikasnost i očuvanje energije. Međutim, postoje varijacije u pružanju drugih vještina i područja znanja. Od suštinskog je značaja za VET institucije da se pozabave prazninama uočenim u upravljanju otpadom, održivoj poljoprivredi i šumarstvu, eko-turizmu i održivom turizmu, održivom projektovanju i izgradnji zgrada, ekološkim propisima i politikama, te sposobnosti da se identifikuju i ublaže rizici po životnu sredinu na radnom mestu. Na taj način mogu osigurati sveobuhvatno i dobro zaokruženo obrazovanje za VET učenike u zelenom sektoru.

Ocjena vještina i znanja pruženih učenicima stručnog obrazovanja u zelenom sektoru

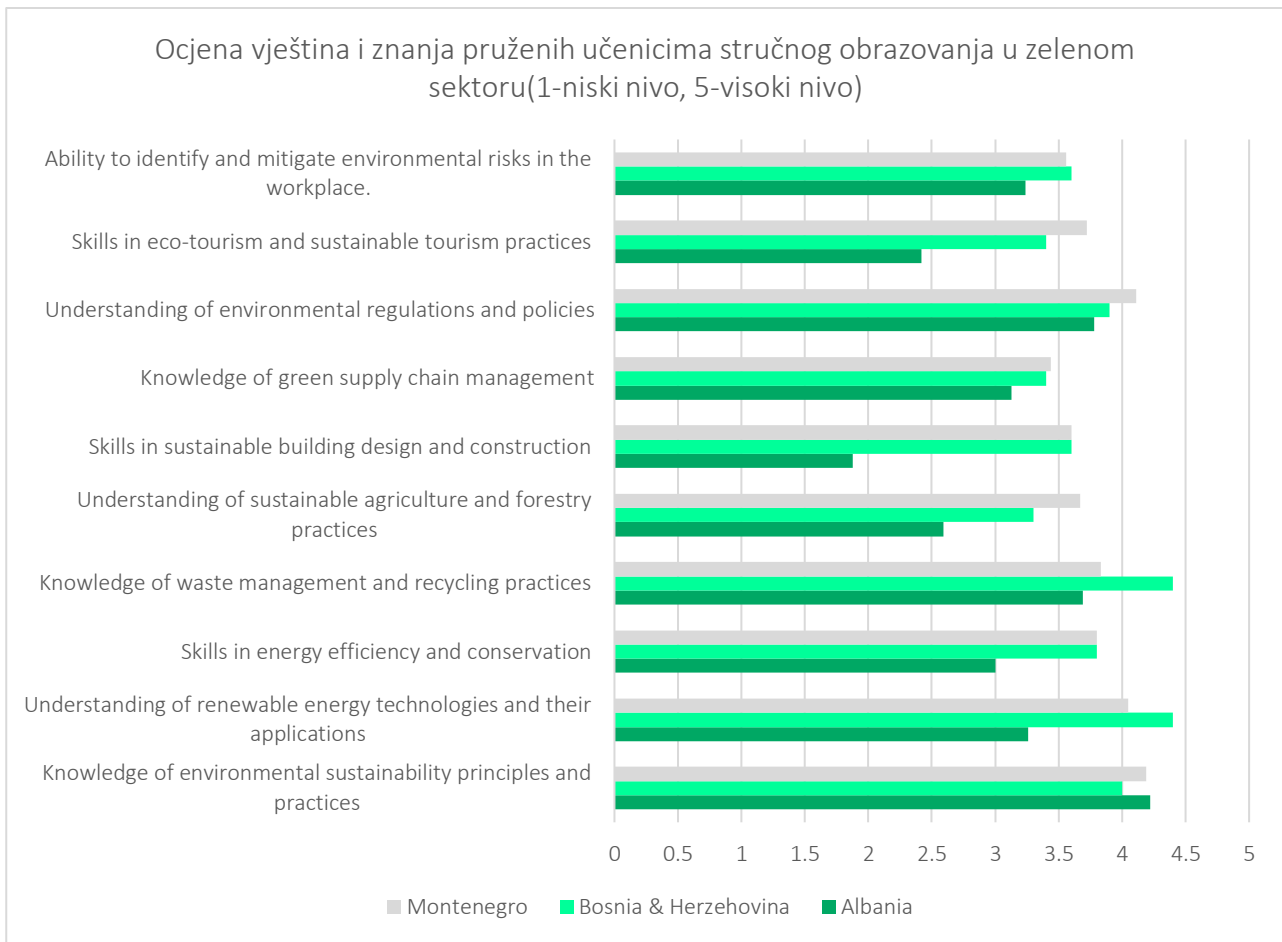
Nakon evaluacije odgovora na anketu i ocjene nivoa vještina i znanja koji se pružaju učenicima VET-a u zelenom sektoru, mogu se izvući sljedeći zaključci:

U Albaniji, najbolje ocijenjene vještine su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti (prosječna ocjena: 4,22) i razumijevanje ekoloških propisa i politika (prosječna ocjena: 3,78). Ove vještine se smatraju najvažnijim i dobro uspostavljenim u VET institucijama. Osim toga, poznavanje prakse upravljanja otpadom i reciklaže (prosječna ocjena: 3,69) je takođe visoko cijenjeno. Međutim, vještine u projektovanju i izgradnji održivih zgrada dobile su najnižu ocjenu (prosječna ocjena: 1,88) među ocjenjivanim vještinama. Postoji potreba za daljnjim pružanjem i unapređenjem u oblastima kao što su vještine u eko-turizmu i prakse održivog turizma (prosječna ocjena: 2,42), razumijevanje prakse održive poljoprivrede i šumarstva (prosječna ocjena: 2,59) i vještine energetske efikasnosti i očuvanja (prosječna ocjena: 3).

U Bosni i Hercegovini, oblasti vještina i znanja koje su dobile najviše ocjene su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, te poznavanje praksi upravljanja otpadom i recikliranja. Ova područja se smatraju najbolje ocijenjenim vještinama za učenike stručnog obrazovanja u zelenom sektoru. Vještine u energetskej efikasnosti i očuvanju, razumijevanje ekoloških propisa i politika, te vještine u održivom projektovanju i izgradnji zgrada dobile su umjerene ocjene. S druge strane, vještine vezane za održivu poljoprivredu i šumarstvo, zeleno upravljanje lancem nabavke i eko-turizam i prakse održivog turizma nisu visoko ocijenjene i mogu zahtijevati dalju pažnju i razvoj.

U Crnoj Gori, ispitanici su identifikovali nekoliko važnih vještina za učenike VET-a u zelenom sektoru, uključujući razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, razumijevanje ekoloških propisa i politika, poznavanje praksi upravljanja otpadom i reciklaže, te poznavanje principa i praksi ekološke održivosti. Ove vještine se smatraju posebno važnim za učenike stručnog obrazovanja u zemlji. Međutim, vještine kao što su sposobnost identifikovanja i ublažavanja ekoloških rizika na radnom mjestu i vještine održivog projektovanja i izgradnje zgrada nisu ocijenjene kao nevjerojatno važne. Ove oblasti mogu zahtijevati dalju pažnju i unapređenje u crnogorskim VET programima.

U zaključku, rezultati ankete ističu različite nivoe vještina i znanja koji se pružaju učenicima stručnog obrazovanja u zelenom sektoru širom anketiranih regija. Dok su neke oblasti, kao što su poznavanje principa i praksi ekološke održivosti, razumijevanje tehnologija obnovljivih izvora energije i njihove primjene, te znanja o upravljanju otpadom i praksama recikliranja, visoko cijenjene, postoje druge oblasti kojima je potrebno dodatno osigurati i poboljšati. Za VET institucije je ključno da riješe nedostatke i daju prioritet razvoju vještina vezanih za održivu poljoprivredu i šumarstvo, zeleno upravljanje lancem nabavke, eko-turizam i prakse održivog turizma, kao i sposobnost da se identifikuju i ublaže ekološki rizici u radno mjesto i vještine u projektovanju i izgradnji održivih zgrada, kako bi se osigurala sveobuhvatna obuka i efikasno ispunili zahtjevi zelenog sektora koji se razvijaju.

Pripremljenost diplomaca za tržište rada zelenog sektora

Na osnovu ocjena koje su dali predstavnici VET instituta, spremnost diplomaca za ulazak na tržište rada zelenog sektora može se uporediti u anketiranim regijama:

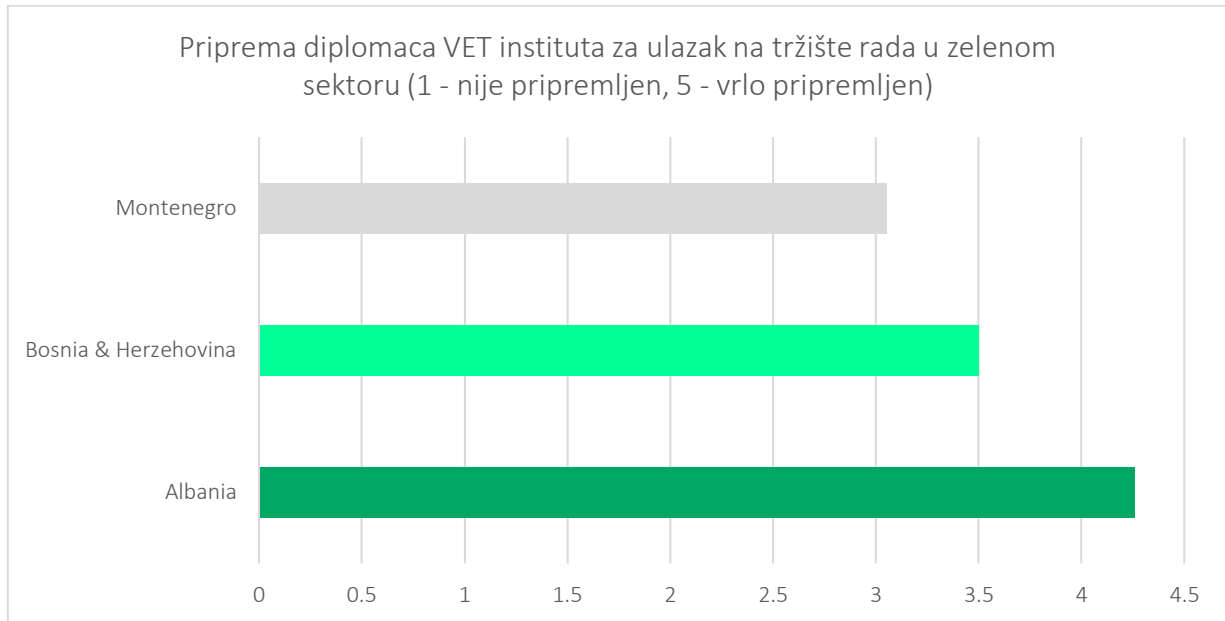
Diplomci sa VET instituta u Albaniji dobili su visoku prosječnu ocjenu od 4,26 na skali ocjenjivanja od 1-5. To ukazuje da su dobro pripremljeni i da imaju jaku spremnost za ulazak na tržište rada u zelenom sektoru. Viši rezultat ukazuje na to da VET instituti u Albaniji efikasno opremaju svoje diplomce neophodnim vještinama i znanjima potrebnim za zeleni sektor.

Prosječna ocjena pripremljenosti diplomaca VET instituta u Bosni i Hercegovini je 3,5. Ova ocjena ukazuje na umjeren nivo pripremljenosti. Iako diplomci u ovoj regiji imaju pristojan nivo spremnosti, još uvijek ima prostora za poboljšanje kako bi se dodatno poboljšala njihova spremnost da zadovolje zahtjeve tržišta rada zelenog sektora.

U Crnoj Gori, prosječna ocjena pripremljenosti diplomaca VET instituta je 3,05. Ovaj rezultat sugerše na to da postoji prostor za poboljšanje u pripremi diplomaca za tržište rada u zelenom sektoru. Diplomirani studenti u Crnoj Gori mogu imati koristi od dodatne podrške i unapređenja svojih vještina i znanja kako bi povećali svoju spremnost za specifične zahtjeve zelenog sektora.

Albanija se ističe kao regija u kojoj su diplomci VET instituta visoko pripremljeni za ulazak na tržište rada u zelenom sektoru. Međutim, i Bosna i Hercegovina i Crna Gora imaju prostora za napredak.

VET instituti u ovim regijama mogu se fokusirati na jačanje svojih programa kako bi se bolje uskladili s potrebama zelenog sektora, poboljšali praktične vještine i pružili obuku koja je relevantnija za industriju. Ovo može pomoći diplomcima iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore da premoste jaz i poboljšaju svoju spremnost da ispune zahtjeve tržišta rada zelenog sektora. Baveći se ovim oblastima poboljšanja, VET instituti mogu doprinijeti ukupnoj spremnosti i uspjehu diplomaca u ulasku u radnu snagu zelenog sektora.

Neusklađenosti između stručnog obrazovanja i zelenog sektora

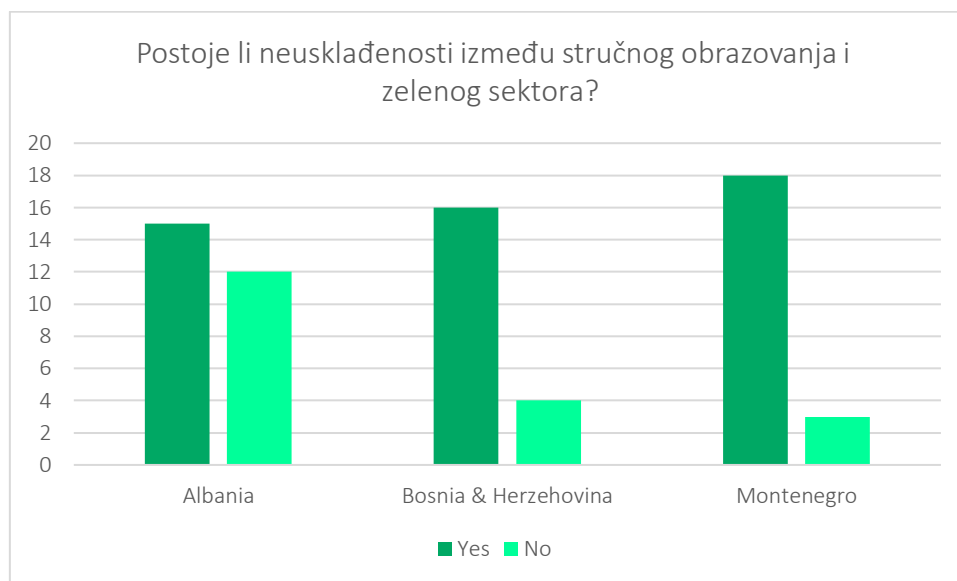
Na osnovu odgovora predstavnika VET-a u anketi o neusklađenostima između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Među ispitanim predstavnicima stručnog obrazovanja u Albaniji, 15 ispitanika je priznalo postojanje neusklađenosti između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, dok 12 ispitanika nije uočilo takve neusklađenosti. Ovo ukazuje na podijeljenu perspektivu unutar VET zajednice u Albaniji, sugerišući na to da mogu postojati različita mišljenja u vezi sa usklađivanjem stručnog obrazovanja sa potrebama zelenog sektora.

U Bosni i Hercegovini, većina predstavnika stručnog obrazovanja (16 od 20) prepoznala je postojanje neusklađenosti između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, dok se samo 4 ispitanika nije složila sa ovim pojmom. Ovo ukazuje na jasan konsenzus među VET zajednicama u Bosni i Hercegovini da postoje oblasti u kojima VET obrazovanje ne ispunjava zahtjeve zelenog sektora.

Većina predstavnika stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (18 od 21) priznala je neusklađenost između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, dok su samo 3 ispitanika vjerovala suprotno. Ovo ukazuje na raširenu percepciju među VET zajednicom u Crnoj Gori da su potrebna poboljšanja kako bi se stručno obrazovanje bolje uskladilo sa zahtjevima zelenog sektora.

U sva tri regiona postoji značajno priznanje neusklađenosti između stručnog obrazovanja i zelenog sektora. Iako tačna priroda ovih neusklađenosti može varirati, očigledno je da postoji prostor za poboljšanje u usklađivanju VET programa sa potrebama zelenog sektora. Ovo naglašava važnost ponovnog razmatranja i poboljšanja VET nastavnih planova i programa kako bi se riješili identifikovani nedostaci, osiguralo uključivanje relevantnih vještina i znanja i premostile neusklađenosti između stručnog obrazovanja i zelenog sektora. Na taj način, VET instituti mogu bolje opremiti diplomce sa potrebnim kvalifikacijama i kompetencijama kako bi zadovoljili zahtjeve tržišta rada zelenog sektora koji se razvija.

Usklađivanje trenutnog VET kurikuluma sa potrebama zelenog sektora

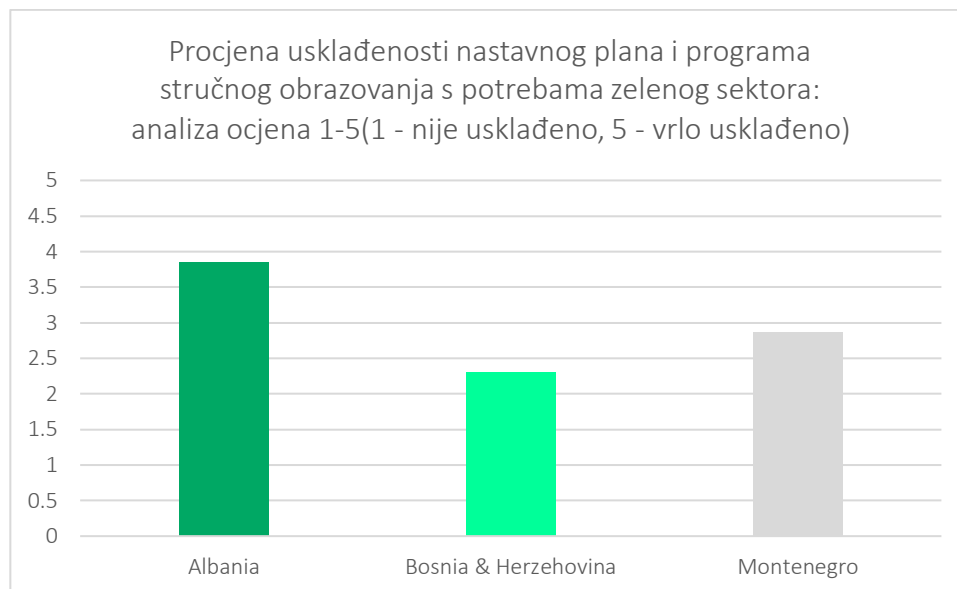
Na osnovu odgovora na anketu u vezi sa usklađivanjem sadašnjeg VET nastavnog plana i programa sa potrebama zelenog sektora, mogu se izvući sledeći zaključci:

Prosječna ocjena koju je dalo 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji za kompatibilnost sadašnjeg stručnog plana i programa sa potrebama zelenog sektora je 3,85 od 5. Ovo ukazuje na umjeren nivo usklađenosti, što ukazuje da postoji prostor za poboljšanje u smislu inkorporacije specifičnih zahtjeva i vještina potrebnih za zeleni sektor u okviru VET plana i programa.

Prema istraživanju, 70% predstavnika VET-a u Bosni i Hercegovini smatra da trenutni VET nastavni plan i program nije usklađen sa potrebama zelenog sektora. Ovo ukazuje na značajnu percepciju u VET zajednici da kurikulum ne ispunjava zahtjeve i očekivanja zelenog sektora, naglašavajući potrebu za revizijom i unapređenjem kurikuluma.

U Crnoj Gori, rezultati istraživanja otkrivaju da je većina ispitanika (48%) dala najnižu ocjenu usklađenosti postojećeg stručnog programa sa potrebama zelenog sektora. Ovo ukazuje na rašireno uvjerenje da nastavni plan i program ne zadovoljava na odgovarajući način zahtjeve zelenog sektora. Distribucija odgovora pokazuje značajan udio ispitanika koji izražavaju nezadovoljstvo nastavnim planom i programom, dodatno naglašavajući potrebu za poboljšanjima.

Odgovori na anketu u sva tri regiona ukazuju na konsenzus da trenutni nastavni plan i program stručnog obrazovanja nije u potpunosti usklađen sa potrebama zelenog sektora. Dok prosječne ocjene u Albaniji ukazuju na umjeren nivo usklađenosti, odgovori iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore ističu značajnije zabrinutosti i nezadovoljstvo kompatibilnošću nastavnog plana i programa. Ovi nalazi naglašavaju važnost revizije nastavnog plana i programa stručnog obrazovanja kako bi se osigurala bolja usklađenost sa specifičnim vještinama, znanjima i zahtjevima zelenog sektora. Poboljšanje nastavnog plana i programa omogućit će učenicima stručnog obrazovanja da steknu kompetencije potrebne da se istaknu u zelenom sektoru i efikasno doprinesu ciljevima održivosti svojih zemalja.

Spremnost VET institucija za pružanje obuke o zelenim tehnologijama i praksama

Na osnovu odgovora na anketu o opremljenosti VET institucija za pružanje obuke i edukacije o zelenim tehnologijama i praksi, mogu se donijeti sljedeći zaključci:

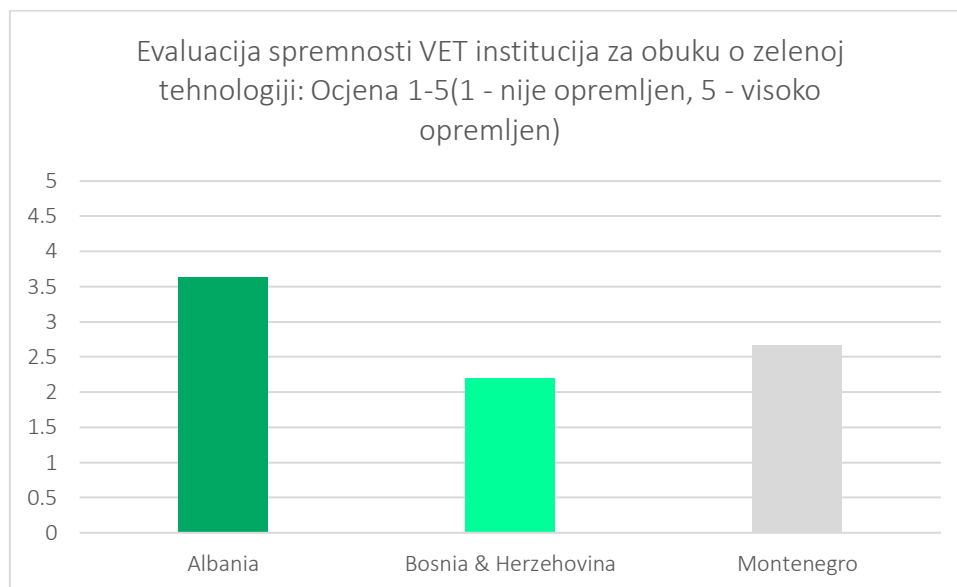
Prosjekna ocjena koju je dalo 27 predstavnika VET-a u Albaniji za opremanje instituta u smislu pružanja obuke i obrazovanja o zelenim tehnologijama i praksama je 3,63 od 5. Ovo ukazuje na umjeren nivo pripremljenosti, što ukazuje da postoji prostor za poboljšanje u smislu resursa i objekata dostupnih za pružanje efikasne obuke o zelenim tehnologijama i praksama.

Prema rezultatima istraživanja, 65% VET institucija u Bosni i Hercegovini nije opremljeno za pružanje obuke i obrazovanja o zelenim tehnologijama i praksama. Ovo ukazuje na značajan jaz u pogledu resursa i infrastrukture neophodne za pružanje sveobuhvatne nastave u ovoj oblasti. Ističe se potreba

za ulaganjima i poboljšanjima u opremu i objekte VET institucija kako bi se podržalo pružanje kvalitetne obuke o zelenim tehnologijama.

U Crnoj Gori, 52% VET institucija nije dobro opremljeno za pružanje obuke i obrazovanja o zelenim tehnologijama i praksama. Odgovori ukazuju na različitu distribuciju ocjena, pri čemu značajan dio izražava nezadovoljstvo ili nedostatak adekvatnih resursa. Ovo ukazuje na potrebu ulaganja i poboljšanja infrastrukture i opreme VET institucija kako bi se osigurala efikasna obuka o zelenim tehnologijama i praksama.

Odgovori na anketu iz sva tri regiona ukazuju na opštu zabrinutost u vezi sa opremom i resursima VET institucija u smislu pružanja obuke i obrazovanja o zelenim tehnologijama i praksama. Dok prosječne ocjene u Albaniji ukazuju na umjeren nivo pripremljenosti, odgovori iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore ističu značajan jaz i nedostatak spremnosti u ovom pogledu. Ovi nalazi naglašavaju važnost povećanja resursa i objekata dostupnih VET institucijama kako bi se na adekvatan način podržalo pružanje obuke o zelenim tehnologijama. Ulaganje u opremu i infrastrukturu omogućit će učenicima stručnog obrazovanja da steknu iskustvo iz prve ruke i praktične vještine potrebne za zeleni sektor, što će u konačnom povećati njihovu zapošljivost i doprinos naporima održivosti u njihovim zemljama.

Efikasnost postojećih nastavnih metoda u pripremi učenika za zeleni sektor

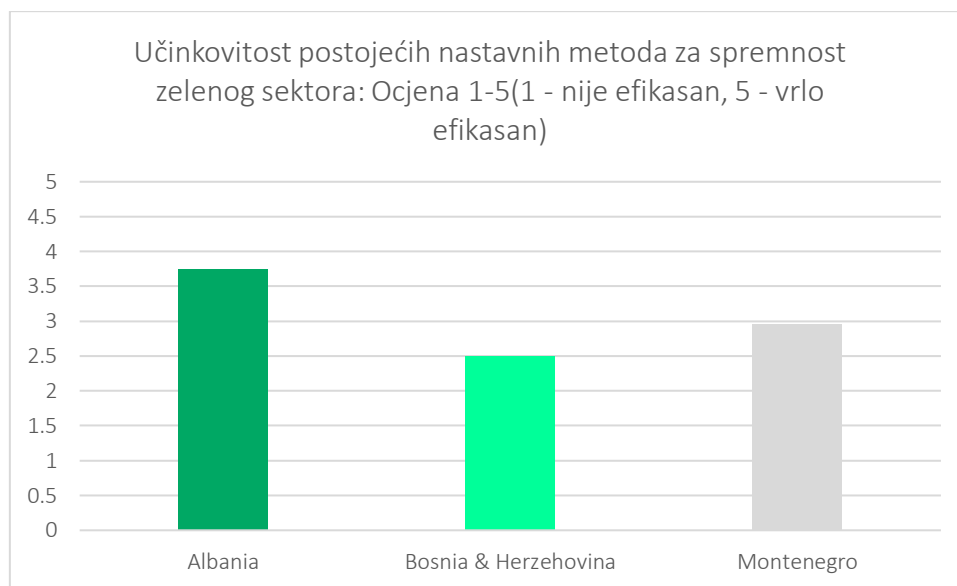
Na osnovu odgovora na anketu o efikasnosti postojećih nastavnih metoda koje se koriste u VET institucijama za pripremu učenika za zeleni sektor, mogu se donijeti sljedeći zaključci:

Prema 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji, prosječna ocjena za efikasnost trenutnih nastavnih metoda koje se koriste u VET institutima u pripremi učenika za zeleni sektor je 3,74 od 5. Ovo ukazuje na umjereno pozitivnu percepciju nastavnih metoda koje se koriste. Međutim, još uvijek postoji prostor za poboljšanje kako bi se poboljšala efikasnost ovih metoda i osiguralo da su studenti dobro pripremljeni za zeleni sektor.

Rezultati istraživanja pokazuju da 55% ispitanika u Bosni i Hercegovini vjeruje da su trenutne nastavne metode koje se koriste u VET institutima efikasne u pripremi učenika za zeleni sektor. Ovo sugerše na pozitivan pogled na nastavne metode koje se primjenjuju, ukazujući na to da se smatra da su usklađene s potrebama zelenog sektora i da adekvatno pripremaju studente za buduće karijere u ovoj oblasti.

33,4% ispitanika u Crnoj Gori je izrazilo stav da postojeće metode nastave koje se koriste u VET institucijama nisu efikasne u pripremi učenika za zeleni sektor. Distribucija ocjena ukazuje na različitu percepciju, sa značajnim udjelom koji ukazuje na nezadovoljstvo ili potrebu za poboljšanjem. Ovo naglašava važnost ponovnog vrednovanja i poboljšanja nastavnih metoda kako bi se bolje uskladili sa zahtjevima zelenog sektora.

Dok prosječna ocjena u Albaniji ukazuje na umjereno pozitivnu percepciju trenutnih nastavnih metoda, odgovori iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore sugerše više na mješovitu percepciju. Većina ispitanika u Bosni i Hercegovini smatra da su nastavne metode efikasne, što ukazuje na viši nivo zadovoljstva. Međutim, u Crnoj Gori je značajan dio ispitanika izrazio zabrinutost u pogledu efikasnosti nastavnih metoda. Ovi nalazi naglašavaju potrebu za kontinuiranom evaluacijom i unapređenjem nastavnih metoda u VET institucijama kako bi se osiguralo da oni efikasno pripremaju učenike za zeleni sektor. Poboljšanje nastavnih pristupa, uključivanje praktičnih iskustava u učenju i praćenje novih trendova i praksi mogu doprinijeti efikasnijoj pripremi učenika za zahtjeve zelenog sektora.

Važnost saradnje sa preduzećima zelenog sektora u dizajnu programa obuke

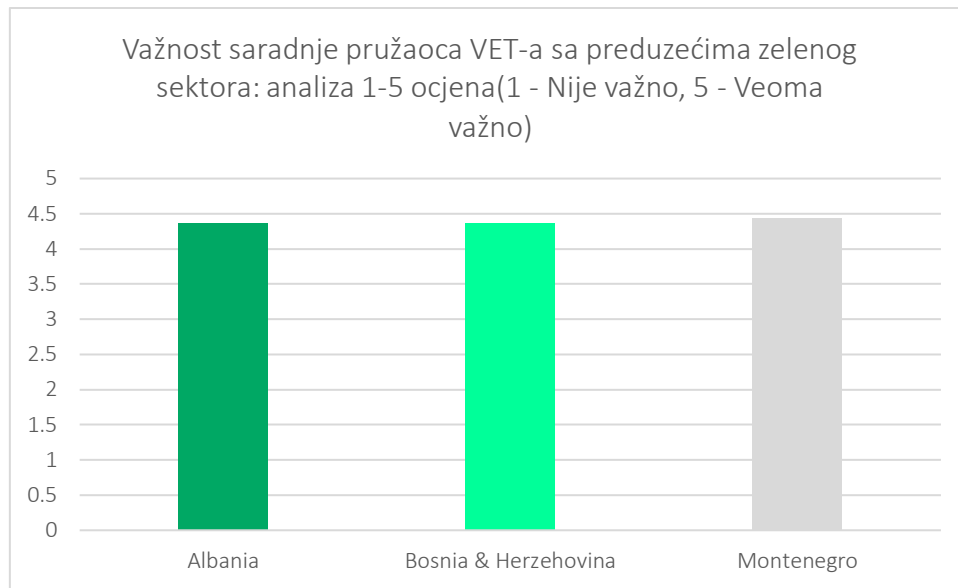
Na osnovu odgovora na anketu o važnosti pružanja usluga stručnog obrazovanja i obuke koji sarađuju sa preduzećima zelenog sektora u dizajniranju i sprovođenju programa obuke, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Prema 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji, prosječna ocjena važnosti pružanja usluga stručnog obrazovanja i obuke koji sarađuju sa preduzećima zelenog sektora u dizajniranju i realizaciji programa obuke je 4,37 od 5. Ova visoka prosječna ocjena ukazuje da postoji snažno slaganje među ispitanicima o značaju ovakve saradnje. Rezultati sugerišu na to da pružaoci usluga stručnog obrazovanja u Albaniji prepoznaju vrijednost partnerstva sa preduzećima zelenog sektora kako bi poboljšali relevantnost i djelotvornost svojih programa obuke.

Rezultati ankete pokazuju da 19 od 20 intervjuisanih predstavnika VET-a u Bosni i Hercegovini vjeruje da je važno da VET provajderi sarađuju sa preduzećima zelenog sektora u osmišljavanju i izvođenju programa obuke. Ovaj jednoglasni odgovor naglašava zajedničko razumijevanje među ispitanicima o važnosti uključivanja industrije u oblikovanje programa stručnog obrazovanja. Takva saradnja može dovesti do nastavnih planova i programa koji su relevantniji za industriju i boljeg usklađivanja s potrebama tržišta rada zelenog sektora.

Većina ispitanika u Crnoj Gori (90,4%) ocijenilo je da je važno i veoma važno za pružaoce stručnog obrazovanja da sarađuju sa preduzećima zelenog sektora u kreiranju i realizaciji programa obuke. Ovaj veliki sporazum naglašava ključnu ulogu industrijskih partnerstava u pružanju studentima praktičnih znanja i vještina koje ispunjavaju zahtjeve zelenog sektora. Nizak procenat ispitanika koji su ga niže ocijenili (33,3% za nivo važnosti 4) sugeriše da još uvijek postoji prostor za dalje angažovanje sa preduzećima zelenog sektora u procesu razvoja programa obuke.

Odgovori na anketu iz sve tri zemlje naglašavaju važnost saradnje između pružalaca stručnog obrazovanja i preduzeća u zelenom sektoru u dizajniranju i pružanju programa obuke. Ovo ukazuje na zajedničko priznanje među ispitanicima o vrijednosti takvih partnerstava u poboljšanju kvaliteta i relevantnosti VET obrazovanja za zeleni sektor. Visoki prosječni rezultati u Albaniji i Crnoj Gori dodatno naglašavaju značaj koji se pridaje ovoj saradnji. U Bosni i Hercegovini, jednoglasni dogovor među ispitanicima odražava snažan konsenzus o važnosti uključivanja industrije u oblikovanje VET programa. Međutim, uprkos opštoj saglasnosti, i dalje mogu postojati neke mogućnosti za povećanje nivoa saradnje, kao što sugeriše niži rejting u Crnoj Gori za nivo važnosti 4. Sve u svemu, njegovanje bližih veza i angažovanja sa preduzećima zelenog sektora može dovesti do efikasnijih i VET programa relevantnih za industriju, koji bolje pripremaju studente za uspješne karijere u zelenom sektoru.

Učestalost saradnje sa kompanijama zelenog sektora u dizajniranju VET kurikuluma

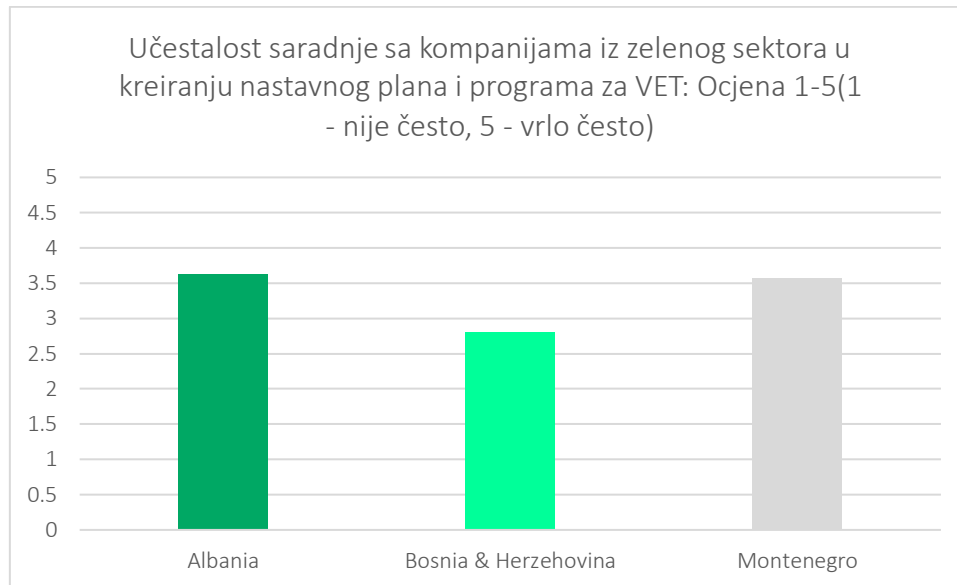
Na osnovu odgovora na anketu o učestalosti saradnje sa kompanijama u zelenom sektoru na dizajniranju i implementaciji nastavnih planova i programa stručnog obrazovanja, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Prosječna ocjena od 3,63 koju je dalo 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji ukazuje na umjeren nivo saradnje sa kompanijama u zelenom sektoru u dizajniranju i implementaciji nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje i obuku. Iako je rezultat iznad sredine skale (3), što sugerira da određena saradnja postoji, još uvijek ima prostora za poboljšanje. Rezultati sugeriraju da bi mogao postojati potencijal za češći i dublji angažman sa kompanijama zelenog sektora kako bi se poboljšala relevantnost i djelotvornost nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje.

Rezultati istraživanja otkrivaju da samo polovina predstavnika VET-a u Bosni i Hercegovini trenutno saraduje sa kompanijama u zelenom sektoru na dizajniranju i implementaciji VET nastavnih planova i programa. Ovo ukazuje na to da postoji značajan jaz u saradnji između VET institucija i preduzeća u zelenom sektoru. Povećanje saradnje sa zainteresovanim stranama iz industrije moglo bi da dovede do nastavnih planova i programa koji su bolje usklađeni sa potrebama zelenog sektora i poboljšaju zapošljivost diplomiranih VET.

U Crnoj Gori, 52,4% ispitanika saraduje sa kompanijama u zelenom sektoru na dizajniranju i implementaciji nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje. Iako ovo ukazuje na viši nivo saradnje u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, još uvijek ima prostora za poboljšanje, posebno imajući u vidu da je značajan dio ispitanika (28,6%) dao ocjenu 4 na skali, što sugerira da saraduju „ponekad“. Povećanje učestalosti i dubine saradnje moglo bi dodatno poboljšati relevantnost i kvalitet nastavnih planova i programa stručnog obrazovanja u Crnoj Gori.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoji različit stepen saradnje između VET institucija i kompanija u zelenom sektoru u tri zemlje. Dok prosječna ocjena u Albaniji sugerirše umjeren nivo saradnje, Bosna i Hercegovina ima niži nivo angažmana, sa samo polovinom predstavnika VET-a koji su prijavili saradnju. Crna Gora, s druge strane, pokazuje viši nivo saradnje, ali još uvijek ima prostora za poboljšanje, jer je značajan dio ispitanika dao ocjenu 4 (ponekad). Sve u svemu, sve tri zemlje bi mogle imati koristi od povećanja svoje saradnje sa kompanijama zelenog sektora u dizajniranju i implementaciji nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje. Takva partnerstva imaju potencijal da poboljšaju kvalitet, relevantnost i usklađenost stručnog obrazovanja sa potrebama tržišta rada zelenog sektora, od čega korist imaju i diplomci stručnog obrazovanja i industrija.

Učestalost istraživanja o potrebama zelenog sektora i trendovima za ažuriranje nastavnih planova i programa za stručno obrazovanje

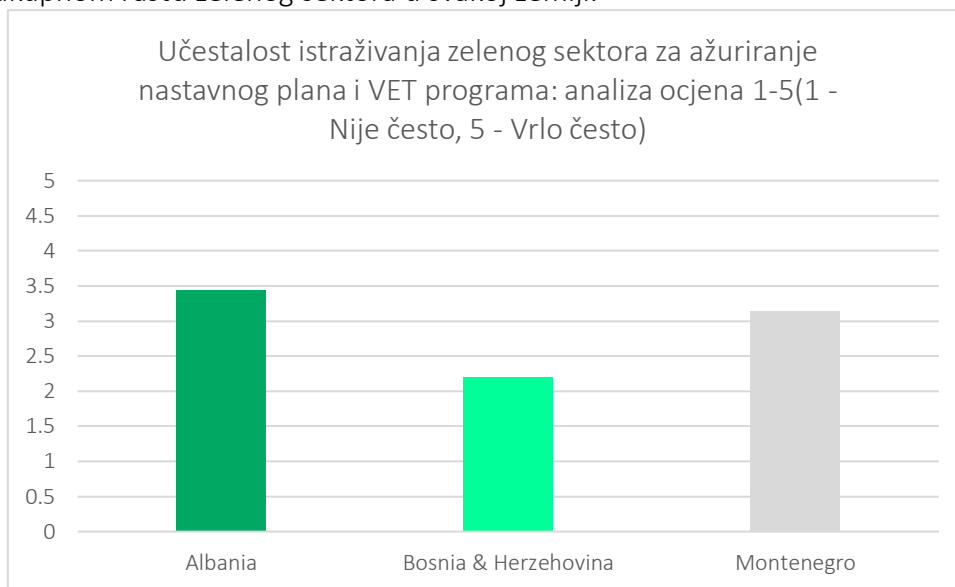
Na osnovu odgovora na anketu o učestalosti sprovođenja istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora za ažuriranjem svojih nastavnih planova i programa, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Prosječna ocjena od 3,44 koju je dalo 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji ukazuje na umjeren nivo sprovođenja istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora za ažuriranje njihovih nastavnih planova i programa. Iako je rezultat iznad sredine skale (3), što sugerirše da se neka istraživanja sprovode, još uvijek ima prostora za poboljšanje. Povećanje učestalosti i dubine istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora može dovesti do relevantnijih i ažurnijih nastavnih planova i programa.

Rezultati istraživanja pokazuju da 60% ispitanika u Bosni i Hercegovini ne sprovodi istraživanje o potrebama i trendovima zelenog sektora kako bi ažurirali svoje nastavne planove i programe. Ovo ukazuje na značajan jaz u istraživačkim aktivnostima, koji bi mogao ometati usklađivanje nastavnih planova i programa stručnog obrazovanja sa zahtjevima zelenog sektora koji se razvijaju. Povećanje istraživačkih napora u ovoj oblasti je ključno kako bi se osiguralo da VET programi ostanu relevantni i efikasni.

Samo 28,5% ispitanika u Crnoj Gori je potvrdilo da sprovede istraživanje o potrebama i trendovima zelenog sektora kako bi ažurirali svoje nastavne planove i programe. Ovo ukazuje na nizak nivo istraživačke aktivnosti u odnosu na druge dvije zemlje. Sprovedenje više istraživanja može pomoći VET institucijama u Crnoj Gori da budu informisane o najnovijim dešavanjima u zelenom sektoru i da u skladu s tim prilagode svoje nastavne planove i programe.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoji različit stepen istraživačkih aktivnosti među VET institucijama u tri zemlje. Dok Albanija pokazuje umjeren nivo istraživanja, Bosna i Hercegovina ima niži nivo angažmana, pri čemu većina ispitanika ne provodi istraživanje. Crna Gora takođe zaostaje u istraživačkim naporima, sa samo manjim brojem ispitanika koji se bave istraživačkim aktivnostima. Kako bi se poboljšala usklađenost nastavnih planova i programa stručnog obrazovanja sa potrebama i trendovima zelenog sektora, neophodno je da sve tri zemlje povećaju svoje istraživačke napore. Sprovedenjem redovnih i sveobuhvatnih istraživanja, VET institucije mogu ostati u toku sa zahtjevima zelenog sektora i osigurati da njihovi nastavni planovi i programi budu opremljeni za pripremu učenika za tržište rada u razvoju. To bi dovelo do boljih rezultata za diplomce stručnog obrazovanja i doprinijelo ukupnom rastu zelenog sektora u svakoj zemlji.

Mjerenje uspješnosti VET programa u zapošljivosti zelenog sektora

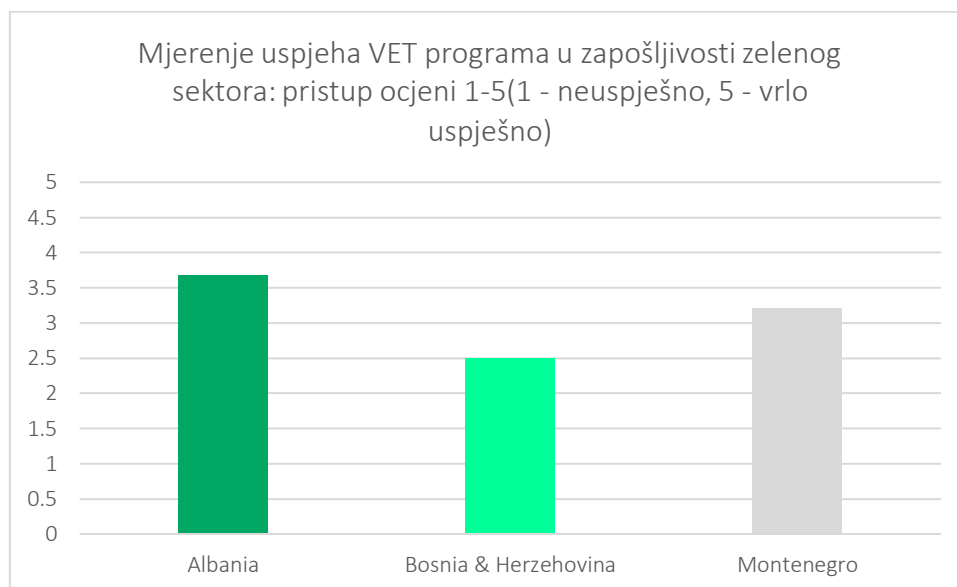
Na osnovu odgovora na anketu o tome kako se mjeri uspješnost VET programa u smislu zapošljivosti u zelenom sektoru, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Prosječna ocjena od 3,67 koju je dalo 27 predstavnika stručnog obrazovanja u Albaniji ukazuje na umjeren nivo povjerenja u mjerenju uspjeha VET programa u smislu zapošljivosti u zelenom sektoru. Iako je rezultat iznad sredine skale (3), što ukazuje na određeni nivo efektivnosti u mjerenju zapošljivosti, još uvijek ima prostora za poboljšanje. Usvajanje sveobuhvatnije metrike zasnovane na podacima može pružiti bolji uvid u rezultate VET programa i njihov uticaj na zapošljivost u zelenom sektoru.

Rezultati istraživanja pokazuju da polovina ispitanika u Bosni i Hercegovini vjeruje u uspjeh VET programa u smislu zapošljivosti u zelenom sektoru. Ovo ukazuje na pomiješanu percepciju među predstavnicima VET-a u pogledu efikasnosti njihovih metoda mjerenja. Kako bi se osigurale tačnije procjene i poboljšala zapošljivost diplomiranih VET-a u zelenom sektoru, za VET institucije je ključno da uspostave jasne i standardizovane mjere uspjeha i da redovno ocjenjuju rezultate.

Samo 30% ispitanika u Crnoj Gori vjeruje u uspješnost VET programa u pogledu zapošljivosti u zelenom sektoru. Ovo ukazuje na niži nivo povjerenja u odnosu na druge dvije zemlje. Poboljšanje metoda mjerenja i prikupljanje više podataka o ishodima zapošljivosti može pomoći VET institucijama u Crnoj Gori da steknu bolji uvid u djelotvornost svojih programa i donesu informisane odluke u cilju poboljšanja zapošljivosti.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoji potreba za poboljšanjem mjerenja uspješnosti VET programa u smislu zapošljivosti u zelenom sektoru u sve tri zemlje. Dok Albanija pokazuje umjeren nivo povjerenja, i Bosna i Hercegovina i Crna Gora imaju prostora za napredak. Implementacija sveobuhvatnijih i standardizovanih metoda mjerenja može dovesti do boljeg uvida u rezultate VET programa i omogućiti VET institucijama da identifikuju oblasti snage i oblasti koje treba poboljšati. Uspostavljanjem jasnih metrika zasnovanih na podacima, VET institucije mogu kontinuirano poboljšavati svoje programe i osigurati da su diplomci bolje pripremljeni i opremljeni za uspješne karijere u zelenom sektoru. To bi zauzvrat doprinijelo ukupnom rastu i razvoju zelenog sektora u svakoj zemlji.

Svijest o mogućnostima zapošljavanja u zelenom sektoru od strane VET institucija

Na osnovu odgovora na anketu o nivou svijesti VET institucija o trenutnim i budućim mogućnostima zapošljavanja u zelenom sektoru, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Co-funded by
the European Union

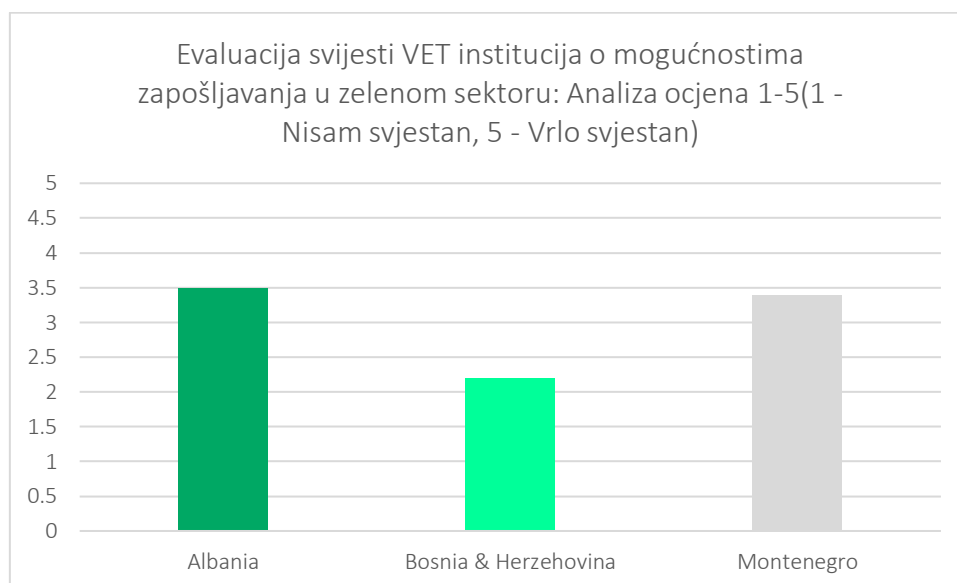
Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Prosječna ocjena od 3,48 koju je dalo 27 predstavnika VET-a u Albaniji ukazuje na umjeren nivo svijesti među VET institucijama o trenutnim i budućim mogućnostima zapošljavanja u zelenom sektoru. Iako je rezultat iznad sredine skale (3), što ukazuje na određenu svijest, postoji prostor za poboljšanje. VET institucije u Albaniji treba da nastoje da ostanu u toku sa najnovijim trendovima i razvojem u zelenom sektoru kako bi bolje uskladili svoje programe sa potrebama industrije.

Rezultati istraživanja pokazuju da 14 od 20 ispitanika u Bosni i Hercegovini dovodi u pitanje nivo svijesti VET institucija o mogućnostima zapošljavanja u zelenom sektoru. Ovo ukazuje na nedostatak povjerenja među nekim predstavnicima VET-a u znanje njihovih institucija o trenutnom i budućem tržištu rada u zelenom sektoru. Da bi premostili ovaj jaz, VET institucije bi trebale uspostaviti jače veze sa industrijom, provoditi redovne procjene tržišta rada i aktivno se angažovati sa poslodavcima kako bi razumjeli zahtjeve zelenog sektora.

42,8% ispitanika u Crnoj Gori smatra da su VET zavodi svjesni trenutnih i budućih mogućnosti zapošljavanja u zelenom sektoru. Ovo sugerira da značajan dio ispitanika smatra da VET institucije imaju razuman nivo svijesti. Međutim, to takođe ukazuje da ima prostora za poboljšanje, jer je skoro četvrtina ispitanika (23,8%) ocijenila nivo svijesti kao nizak (ocena 2). VET institucije u Crnoj Gori mogu unaprijediti svoju svijest saradnjom sa zainteresovanim stranama u industriji, učesćem u događajima umrežavanja i sprovođenjem istraživanja o potrebama tržišta rada zelenog sektora.

Rezultati ankete pokazuju da postoji prostor za poboljšanje svijesti VET institucija o trenutnim i budućim mogućnostima zapošljavanja u zelenom sektoru u sve tri zemlje. Dok Albanija i Crna Gora pokazuju umjeren nivo svijesti, Bosna i Hercegovina ukazuje na veću potrebu za poboljšanjem. Da bi se studenti stručnog obrazovanja bolje pripremili za tržište rada u zelenom sektoru, VET institucije u svim zemljama bi se trebali fokusirati na poboljšanje njihovog razumijevanja zahtjeva i trendova industrije. To se može postići kroz pojačanu saradnju sa preduzećima iz zelenog sektora, provođenjem redovnih istraživanja tržišta rada i negovanjem čvršćih veza sa poslodavcima i stručnjacima iz industrije. Jačanjem svoje svijesti, VET institucije mogu osigurati da njihovi diplomci budu dobro opremljeni da zadovolje potrebe zelenog sektora i doprinesu njegovom rastu i održivosti.

Fleksibilnost VET institucija u prilagođavanju promjenjivim potrebama zelenog sektora

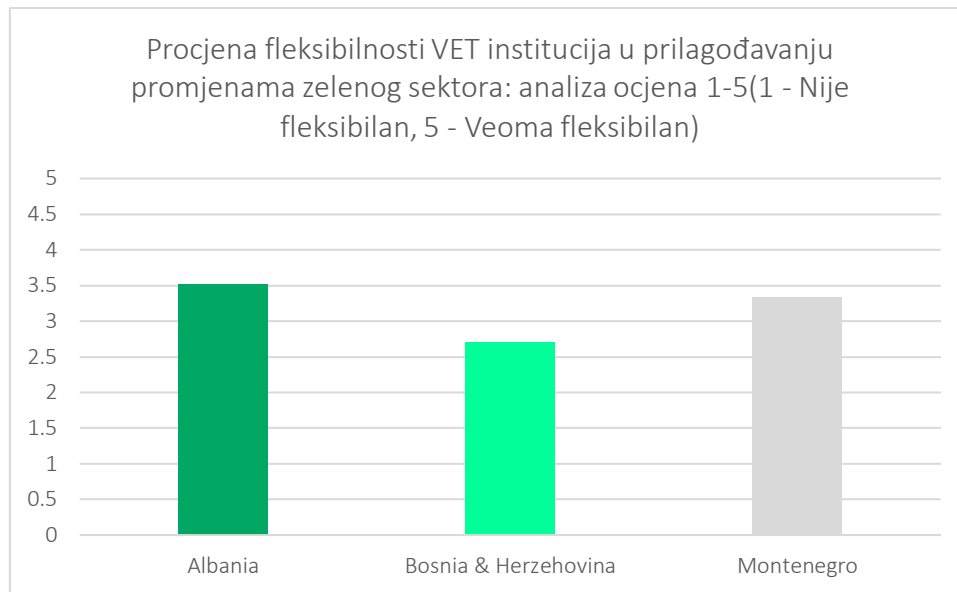
Na osnovu odgovora na anketu o fleksibilnosti VET institucija u prilagođavanju svojih nastavnih planova i programa promjenjivim potrebama zelenog sektora, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Prosječna ocjena od 3,52 koju je dalo 27 VET predstavnika u Albaniji ukazuje na umjeren nivo fleksibilnosti među VET institucijama. VET institucije u Albaniji treba da imaju za cilj da budu agilniji i da odgovore na promenljive zahteve zelenog sektora. Povećanje njihove fleksibilnosti može im pomoći da bolje usklade svoje nastavne planove i programe s dinamičnim potrebama industrije i osiguraju da su njihovi diplomci dobro pripremljeni za razvoj zelenog tržišta rada.

Rezultati istraživanja sugerišu da su VET institucije u Bosni i Hercegovini ocijenjene kao prosječno fleksibilne u prilagođavanju svojih nastavnih planova i programa promjenjivim potrebama zelenog sektora. VET institucije u Bosni i Hercegovini trebale bi se fokusirati na razvoj inicijativnog pristupa promjenama nastavnih planova i programa, traženje povratnih informacija od zainteresiranih strana u industriji i redovno ažuriranje svojih programa kako bi odražavali najnovija dešavanja u zelenom sektoru.

38,1% ispitanika u Crnoj Gori smatra da su VET institucije u njihovoj zemlji fleksibilne u prilagođavanju svojih nastavnih planova i programa promjenjivim potrebama zelenog sektora. Ovo ukazuje da značajan dio ispitanika smatra razuman nivo fleksibilnosti. Da bi poboljšali svoju prilagodljivost, VET institucije u Crnoj Gori mogu uspostaviti jaču saradnju sa preduzećima zelenog sektora, uključiti se u stalne dijaloge sa stručnjacima iz industrije i aktivno učestvovati u inicijativama za razvoj radne snage.

Rezultati istraživanja pokazuju da VET institucije u sve tri zemlje pokazuju umjeren nivo fleksibilnosti u prilagođavanju svojih nastavnih planova i programa promjenjivim potrebama zelenog sektora. Dok Albanija i Crna Gora pokazuju sličan nivo prilagodljivosti, Bosna i Hercegovina je opisana kao "prosječno fleksibilna". Ovo sugeriše da postoji zajednička prilika za sve zemlje da poboljšaju fleksibilnost svojih VET institucija. Budući da bolje reaguju na promjene u industriji i blisko sarađuju sa zelenim sektorom, VET institucije mogu osigurati da njihovi programi ostanu relevantni i efikasni u pripremi učenika za karijere u zelenom sektoru koji se brzo razvija.

Mogućnosti stažiranja i učenja zasnovanog na radu u VET institucijama za zeleni sektor

Na osnovu odgovora na anketu u vezi sa pružanjem prakse i mogućnosti učenja na radnom mjestu u VET institucijama za pripremu učenika za zeleni sektor, mogu se izvući sljedeći zaključci:

U Albaniji, od 27 ispitanih predstavnika VET-a, 22 su izjavila da pružaju prilike za stažiranje i učenje zasnovano na radu u VET institucijama kako bi pripremili učenike za zeleni sektor, dok je 5 predstavnika VET-a navelo da ne. Ovo pokazuje da većina VET institucija u Albaniji aktivno učestvuje u iskustvima praktičnog učenja, što može biti od koristi za studente koji žele da uđu u zeleni sektor. Međutim, još uvijek ima prostora za napredak, jer neke institucije ne nude takve mogućnosti svojim studentima.

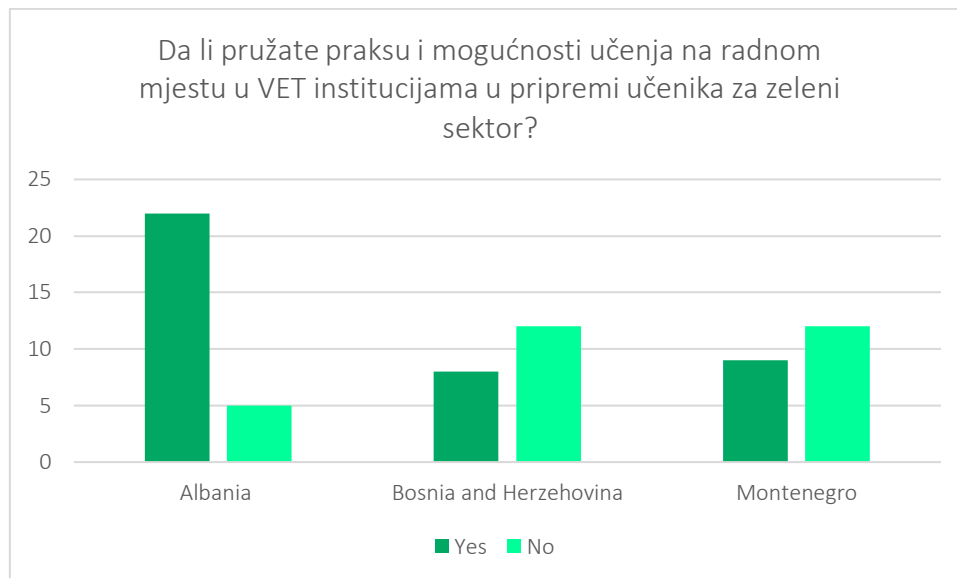
Među 20 predstavnika stručnog obrazovanja ispitanih u Bosni i Hercegovini, 8 je izjavilo da pružaju mogućnosti za stažiranje i učenje na radnom mjestu u VET institucijama za zeleni sektor, dok je 12 predstavnika izjavilo da ne pružaju. Ovo ukazuje da postoji nedostatak mogućnosti učenja zasnovanog na radu u značajnom broju VET institucija u zemlji. Kako bi se studenti bolje pripremili za zeleni sektor, ove institucije bi trebale razmotriti uključivanje praktičnih iskustava i stažiranja u svoje programe.

Od 21 VET predstavnika ispitanih u Crnoj Gori, 9 je izjavilo da pružaju mogućnosti za stažiranje i učenje na radnom mjestu u VET institucijama za zeleni sektor, dok je 12 predstavnika navelo da ne pružaju. Poput Bosne i Hercegovine, postoji potreba za pojačanim naporima da se u VET institucije uvedu iskustva zasnovana na radu kako bi se poboljšala spremnost učenika za tržište rada u zelenom sektoru.

Rezultati ankete ističu različite stepene angažovanja sa stažiranjem i mogućnostima učenja zasnovanog na radu među VET institucijama u tri zemlje. Albanija pokazuje najveću uključenost, a većina VET institucija pruža takve mogućnosti. Međutim, Bosna i Hercegovina i Crna Gora se

suočavaju sa izazovima u ovom aspektu, jer značajan broj VET institucija u ovim zemljama ne nudi studentima stažiranje i iskustvo učenja zasnovano na radu.

Kako bi premostile jaz, VET institucije u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori trebale bi razmotriti uspostavljanje jačih veza sa preduzećima zelenog sektora, njegovanje partnerstava kako bi se ponudile mogućnosti za praktičnu obuku i promoviranje inicijativa za učenje zasnovano na radu. Pružajući studentima iskustva iz stvarnog svijeta, VET institucije ih mogu bolje opremiti za uspješne karijere u dinamičnom i rastućem zelenom sektoru.

Potrebe za vještinama i izazovi u zelenom sektoru Zapadnog Balkana - Otvorene povratne informacije

Na osnovu otvorenih odgovora predstavnika VET-a o potrebama za vještinama u VET institucijama i izazovima sa kojima se zeleni sektor suočava u regiji Zapadnog Balkana, mogu se izvući sljedeći zaključci:

Izazovi koje su spomenuli predstavnici VET-a u Albaniji uključuju potrebu za većom saradnjom sa preduzećima kako bi se studentima olakšala profesionalna praksa. Ažuriranje informacija o zelenom sektoru i uspostavljanje jače saradnje sa preduzećima radi zapošljavanja pripravnika takođe su ključni aspekti. Osim toga, izgradnja kapaciteta i rješavanje izazova omogućavanja odraslima da uđu na tržište rada u zelenom sektoru istaknuti su kao ključna područja poboljšanja.

Predstavnici VET-a u Bosni i Hercegovini su istakli potrebu za unapređenjem laboratorijskih kapaciteta odgovarajućom opremom kako bi se učenici bolje upoznali sa principima i tehnologijama obnovljivih izvora energije. Jačanje laboratorijskih kapaciteta obrazovnih institucija i transformacija nastavnih planova i programa identifikovani su kao ključne oblasti za unapređenje. Pomenuto je i sistematsko razvijanje svijesti o zelenom sektoru i povećanje ulaganja u opremu za demonstriranje primjena zelene ekonomije. Štaviše, postoji prepoznata potreba da se ekološko obrazovanje uključi ranije u program učenja i da se unapredi saradnja između državnih institucija i škola kroz partnerstvo sa nevladinim organizacijama.

U Crnoj Gori je istaknuto da postoji nedostatak sveobuhvatnih obrazovnih modela za zeleni sektor. Ispitanici su izrazili potrebu da se obrazovanje u zelenom sektoru uključi kao sastavni dio redovnog nastavnog plana i programa, a ne kao djelimični dodatak.

Odgovori predstavnika VET-a u sve tri zemlje ističu poznate izazove sa kojima se suočava zeleni sektor u regionu Zapadnog Balkana. Ovi izazovi uključuju potrebu za boljom saradnjom sa preduzećima, ažuriranjem informacija o zelenom sektoru i jačanjem kapaciteta za praktična iskustva učenja. Pored toga, postoji prepoznata potreba za unapređenjem ekološkog obrazovanja od najranijeg uzrasta i uspostavljanjem snažnijih partnerstava između obrazovnih institucija i relevantnih aktera.

Kako bi odgovorili na ove izazove, od suštinskog je značaja za VET institucije i preduzeća zelenog sektora da blisko sarađuju, obezbeđujući stažiranje, mogućnosti učenja zasnovanog na radu i ažurno znanje o industriji. Štaviše, ulaganje u savremenu laboratorijsku opremu i integrisanje obrazovanja o zelenom sektoru u redovni nastavni plan i program može značajno poboljšati pripremljenost učenika za tržište rada u zelenom sektoru. Napori u ovim oblastima mogu doprinijeti održivijoj i kvalifikovanijoj radnoj snazi u regionu Zapadnog Balkana.

Sažetak ključnih nalaza: Terensko istraživanje o predstavnicima VET-a u zelenom sektoru Zapadnog Balkana

Analiza rezultata terenskog istraživanja predstavnika VET-a na Zapadnom Balkanu:

Istraživanje ukazuje na rastući interes za održivost i upravljanje životnom sredinom među predstavnicima VET-a u Albaniji. Mnoge VET institucije nude programe obuke fokusirane na obnovljive izvore energije i upravljanje otpadom, odražavajući posvećenost rješavanju potreba zelenog sektora. Najcjenjenije vještine u održivosti životne sredine su poznavanje ekoloških principa i praksi, razumijevanje ekoloških propisa i stručnost u upravljanju otpadom i reciklaži. Međutim, postoji potreba za poboljšanjem vještina vezanih za održivo projektovanje i izgradnju zgrada, koje su ispitanici smatrali manje važnim.

Značajan broj predstavnika stručnog obrazovanja (15 od 27) uočava neusklađenost između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, što ukazuje na potrebu daljeg istraživanja i potencijalnih prilagođavanja nastavnog plana i programa kako bi se učenici bolje pripremili za zelene karijere. U prosjeku, predstavnici VET-a ocijenili su kompatibilnost trenutnog VET nastavnog plana i programa sa potrebama zelenog sektora kao umjerenu (3,85 od 5), sugerišući potencijalne oblasti za poboljšanje.

Predstavnici VET-a prepoznaju saradnju sa preduzećima zelenog sektora kao suštinsku, jer može dovesti do boljeg usklađivanja programa obuke sa potrebama industrije. Međutim, postoji prostor za poboljšanje u ovoj oblasti, jer je 5 od 27 predstavnika izjavilo da ne nudi takve mogućnosti, što ukazuje na potrebu za jednakim pristupom obuci u zelenom sektoru u svim VET institucijama.

VET institucije u Bosni i Hercegovini nude programe obuke o upravljanju otpadom i obnovljivim izvorima energije, pokazujući predanost rješavanju potreba zelenog sektora. Međutim, istraživanje ukazuje na nedostatak fokusa na održivu poljoprivredu i zeleno finansiranje, što predstavlja područja za poboljšanje.

Učenici VET-a u Bosni i Hercegovini visoko su ocijenili svoje vještine u principima ekološke održivosti, tehnologijama obnovljivih izvora energije i upravljanju otpadom, što ukazuje na efikasnost trenutne obuke u ovim oblastima. Međutim, predstavnici VET-a izrazili su zabrinutost zbog usklađenosti nastavnog plana i programa sa potrebama zelenog sektora, pri čemu je 70% potvrdilo neusklađenost.

Kako bi premostili jaz između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, predstavnici VET-a su identifikovali potrebu za intenzivnom saradnjom sa preduzećima zelenog sektora u dizajniranju i pružanju programa obuke. Dodatno, potrebno je povećati ulaganja u opremu ili nadogradnju postojeće opreme kako bi se bolje podržalo obrazovanje i obuka u zelenim tehnologijama. Provođenje više istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora je takođe ključno za ažuriranje nastavnih planova i programa i osiguravanje boljeg usklađivanja.

Predstavnici VET-a u Crnoj Gori prvenstveno pružaju programe obuke iz obnovljivih izvora energije, upravljanja otpadom i zelene gradnje, što ukazuje na nastojanje da se odgovori na potrebe zelenog sektora. Međutim, među učenicima je evidentan nedostatak znanja o zelenim poslovima i vještinama neophodnim za zeleni sektor.

Spremnost diplomaca za ulazak na tržište rada u zelenom sektoru ocijenjena je prosječnom ocjenom 3,05 od 5, što ukazuje na mogućnost poboljšanja. Predstavnici VET-a su takođe istakli da trenutni nastavni plan i program nije u potpunosti usklađen sa potrebama zelenog sektora, što ukazuje na potrebu za prilagođavanjem.

Kako bi bolje podržali obrazovanje u zelenom sektoru, predstavnici VET-a su naglasili važnost saradnje sa preduzećima zelenog sektora i povećanih ulaganja u opremu ili nadogradnju. Provođenje više istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora takođe se smatralo bitnim za ažuriranje nastavnih planova i programa.

Sve u svemu, rezultati terenskog istraživanja otkrivaju i snage i oblasti za poboljšanje usklađenosti VET programa sa zelenim sektorom na Zapadnom Balkanu. Postoji značajan interes za održivost i upravljanje životnom sredinom u sve tri zemlje, sa fokusom na programe obuke o obnovljivim izvorima energije i upravljanju otpadom. Međutim, nedostaje uključivanje drugih zelenih sektora, kao što su održiva poljoprivreda i zeleno finansiranje, što predstavlja nedostatak u sveobuhvatnom zelenom obrazovanju.

Zajednička zabrinutost u svim zemljama jeste uočena neusklađenost između stručnog obrazovanja i zelenog sektora, što ukazuje na potrebu prilagođavanja nastavnog plana i programa kako bi se učenici bolje pripremili za zelene karijere. Saradnja sa preduzećima zelenog sektora prepoznata je kao ključna za kreiranje efikasnih programa obuke, ali u ovom aspektu ima prostora za poboljšanje.

Pored toga, ulaganje u opremu ili nadogradnju i sprovođenje istraživanja o potrebama i trendovima zelenog sektora su vitalni koraci ka poboljšanju efikasnosti VET programa u pripremi učenika za zelene poslove.

U zaključku, rješavanje identifikovanih nedostataka i područja poboljšanja biće ključno za podsticanje kvalifikovane radne snage sposobne da doprinese rastu i razvoju zelenog sektora u regionu Zapadnog Balkana. Usklađivanjem VET programa sa potrebama industrije, jačanjem saradnje sa preduzećima i

širenjem obima obuke u zelenom sektoru, Albanija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora mogu zajednički unaprijediti održivost i ekološke inicijative u regionu.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Ka održivoj budućnosti: zaključci za zeleni sektor na Zapadnom Balkanu

Rezultati istraživanja i iz dijela desk istraživanja i dijela terenskog istraživanja naglašavaju rastući značaj zelenog sektora na Zapadnom Balkanu, posebno u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Iako se svaka zemlja suočava sa jedinstvenim izazovima, sve one dijele zajedničku posvećenost promovisanju obnovljive energije, energetske efikasnosti, upravljanja otpadom i održive poljoprivrede za ekonomski razvoj, energetska sigurnost i zaštitu okoliša.

U Albaniji je postignut značajan ekonomski napredak, sa značajnim udjelom obnovljive energije u energetske miks, iz hidroenergije. Međutim, pretjerano oslanjanje na fosilna goriva, uvoz energije i varijabilnost godišnjih padavina predstavljaju izazove za energetska sigurnost i održivost. Kako bi prevazišla ove izazove i podstakla rast sektora obnovljivih izvora energije, albanska vlada prepoznaje potrebu za unapređenjem institucija za stručno obrazovanje i obuku (VET). Anagažman privatnog sektora, saradnja sa VET institucijama i razvoj nastavnih planova i programa o obnovljivim izvorima energije vitalni su koraci u rješavanju neusklađenosti vještina i njegovanju kvalifikovane radne snage za zeleni sektor.

U Bosni i Hercegovini, zeleni sektor doživljava rast i potražnju, posebno u oblasti obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti i upravljanja otpadom. Međutim, i dalje postoje izazovi vezani za otvaranje novih radnih mjesta i tržište rada. Iako vlada tek treba da donese posebne zakone za zeleni sektor, napredak je evidentan u različitim industrijama. VET institucije igraju ključnu ulogu u pripremi učenika za zeleni sektor, ali su potrebna poboljšanja kako bi se nastavni planovi i programi bolje uskladili sa potrebama sektora. Unapređenje saradnje između VET institucija i poslodavaca, implementacija programa učenja zasnovanog na radu i povećanje fleksibilnosti nastavnog plana i programa su od suštinskog značaja za premošćivanje jaza u vještinama i promovisanje rasta zelenih radnih mesta.

Crna Gora prepoznaje vrijednost obrazovanja za izgradnju društva zasnovanog na znanju i sprovodi reforme na svim nivoima obrazovanja. Iako je ozelenjavanje uslužnih djelatnosti, posebno u trgovini na veliko i malo, obećavalo, ostaju izazovi u modernizaciji škola i podršci profesionalnom razvoju nastavnika. Bliska saradnja između obrazovnih institucija, privatnog sektora i javnog sektora je od suštinskog značaja za ažuriranje nastavnih planova i programa i njegovanje tehničkih vještina u novim zelenim tehnologijama.

Dio terenskog istraživanja naglašava perspektive predstavnika VET-a na Zapadnom Balkanu. Postoji rastući interes za održivost i upravljanje životnom sredinom među predstavnicima VET-a u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Iako su uloženi napor da se ponude programi obuke o obnovljivim izvorima energije i upravljanju otpadom, još uvijek postoji prostor za poboljšanje u usklađivanju nastavnih planova i programa stručnog obrazovanja sa potrebama zelenog sektora. Saradnja sa preduzećima iz zelenog sektora prepoznata je kao ključna za efikasne programe obuke, ali je potrebno dalje ulaganje u opremu i istraživanje potreba sektora.

Uporedni zaključak naglašava da sve tri zemlje Zapadnog Balkana svjedoče rastu u zelenom sektoru, fokusirajući se na obnovljive izvore energije, energetska efikasnost i upravljanje otpadom. Rješavanje izazova očekivanih plata, nedostatka programa obuke, odliva mozgova i ograničene svijesti o zelenim poslovima je od suštinskog značaja za njegovanje kvalifikovane radne snage. Unapređenje VET institucija, zajedničko dizajniranje nastavnih planova i programa u skladu sa potrebama zelenog sektora, te pružanje mogućnosti za profesionalni razvoj i stažiranje su ključni faktori u premošćivanju jaza u vještinama i promoviranju održivog rasta.

U zaključku, sveobuhvatno istraživanje naglašava potrebu za sveobuhvatnim pristupom za rješavanje izazova i podsticanje mogućnosti u zelenom sektoru i VET institucijama na Zapadnom Balkanu. Usklađivanjem obrazovanja i obuke sa potrebama tržišta rada i efikasnim radom sa preduzećima, Albanija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora mogu stvoriti mnoge mogućnosti za otvaranje zelenih radnih mjesta, ekonomski rast i ekološku održivost. Rešavanjem identifikovanih nedostataka i oblasti za poboljšanje, ove zemlje mogu zajednički unaprediti održivost i ekološke inicijative u regionu i utrti put za uspješnu tranziciju na zelenu ekonomiju.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.